

DOI No: <http://dx.doi.org/10.14225/Joh1156>

Geliş Tarihi: 19.11.2017

Kabul Tarihi: 18.12.2017

CADI AVI KARŞITI YAZININ ZİRVESİNDE: Friedrich Spee ve *Cautio Criminalis*

Haydar AKIN*

Öz

Bu çalışmada, cadı avı karşıtı Alman Cizvit rahip Friedrich Spee ve cadı avı karşıtı yazının en önemli eserlerinden biri olan *Cautio Criminalis* hakkında bilgi verilecektir. Kitabın özünü oluşturan 51 soru Türkçeye çevrilmiştir. Çeviride Almanca metin esas alınmakla birlikte Latince kaynak metin ve İngilizce çeviriden de faydalanılmıştır. Avrupa'da 1350-1780 yılları arasında yaşanan dönem "Cadı Avı Çağı" olarak adlandırılır. Cadı avları zirve noktasına 1580-1630 yılları arasında ulaşır ve *Cautio Criminalis* de (1631) bu dönemde yazılacaktır. Adam Tanner ile birlikte muhalif yazının en saygın isimlerinden biri olan Spee kısa yaşamı boyunca cadı davalarının hukuk sınırlarında görülmesi, muhbirliğin yargılamalarda ve işkencenin sorgulamalarda bir yöntem olarak kullanılmaması için çaba göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: *Friedrich Spee, Cautio Criminalis, Adam Tanner, Cadılık, Cadı Avı.*

At The Pinnacle Of The Literature Opposing The Witch Hunts: Friedrich Spee and *Cautio Criminalis*

Abstract

German Jesuit Priest Friedrich Spee and his work *Cautio Criminalis*, one of the most important contemporary works opposing the witch hunts, will be examined in this study. 51 questions, which form the core of the work, are translated into Turkish. Although the study was based primarily on the German translation of the work, the original Latin text and its English translation were also consulted. The period between

---

* Dr., Hazine Müsteşarlığı Müşaviri. Ankara.

1350 and 1780 in Europe is called “the Age of Witch Hunts”. The witch hunts peaked between the years 1580 and 1630 and *Cautio Criminalis* (1631) was written during this period. Spee, along with Adam Tanner, is one of the most respected names in the literature opposing the witch hunts. During his short life, Spee endeavored to ensure that a fair legal procedure followed by the courts during the witch trials, informers not used in trials and torture not used as an interrogation method to elicit confessions from anyone accused of witchcraft.

Keywords: *Friedrich Spee, Cautio Criminalis, Adam Tanner, Witchcraft, Witch Hunts.*

Giriş

Genel kabul gören inanışın aksine, Avrupa’da cadı avlarının¹ en yoğun biçimde yaşandığı 1560-1650² yılları arasında açılan tüm cadı davalarının %90’unda Kilise’nin hemen hiçbir rolü olmaması ve dahası aynı dönemde engizisyonun takip, av ve yargılama süreçlerine müdahil ol(a)maması, ‘cadı avı’ sorunsalının doğru biçimde kavranabilmesi açısından vurgulanması gereken önemli bir olgudur.³ Özellikle çok sayıda küçük, özerk birimden (*Territorien*) oluşan 17. yüzyıl Almanyası’nda, Kilise’nin atadığı rütbeli ruhban tarafından yönetilen idari birimler ve mahkemeler hiçbir zaman doğrudan Kilise’nin tahakkümü altına girmemiş, engizisyonun birer şubesi

---

¹ Batı yazınında cadı avından (*Hexenjagd; witch-hunt*) daha kapsayıcı bir tanım olması nedeniyle cadı takibi/takibatı (*Hexenverfolgung; persecution of witches*) kavramı sık sık kullanılmaktadır. Ancak ben dilimizde çok yerleşmemiş bu kavram yerine, zorunlu olmadıkça, ‘cadı avı’ nı kullandım. Cadı takibi/takibatı genellikle daha genel ve ‘av süreci’nin başlangıcına ait bir kavramken, ikinci aşamada cadı avı, nihai aşamada ise cadı davaları (*Hexenprozesse; witch trials*) yer almaktadır.

² Bu konuda, Engizisyonun özellikle avların en yoğun yaşandığı dönemde görülen cadı davalarındaki mesafeli tutumunu, Spee’nin *Cautio Criminalis*’i ile ilişkilendiren özlü bir değerlendirme için bkz. Decker,1996: 89-100 ve özellikle ‘Kilise-Cadı Avı’ özdeşliğinin geçersizliği hakkında bkz. 99-100.

Cadı avları dalgasının yükselişe geçtiği (1560/70), zirvesine ulaştığı (1580-1630) ve nihayet geri çekilmeye başladığı (1650/60) yaklaşık 100 yıllık dönemi ele alan çok sayıda çalışma söz konusudur. Bu makalenin konusunu cadı avı karşıtlığı bağlamında Friedrich Spee ve eseri *Cautio Criminalis* oluşturduğu için, anılan dönemi anlayabilmek adına bazı çalışmalarını anmakla yetineceğim. Bever, 2008: 389-399 (*The prosecutions falter*); 399-415 (*Second surge and the decline of witchcraft*); Soldan-Heppe, 1999: 1-265 (2. cilt); Briggs, 1998: 363-401 (*Das eiserne Zeitalter*); 403-468 (*Das Machtgeflecht*); Lehmann, 1995: 359-373; Behringer, 1995: 321-345.

³ İtalya ve İspanya’dakiler hariç olmak üzere, Reformasyondan sonraki cadı davalarının tamamına yakın kısmı dünyevi (sivil) mahkemelerde görülmüştür. Behringer, 1987: 223.

haline gelmemiştir.⁴ Bu da bize, Katolik Kilisesi'nin yönetsel/ıdari otoritesinin uzun bir süredir, yaklaşık 14. yüzyılın ilk yarısından itibaren başlayan bir süreç boyunca, en azından Eski İmparatorluk topraklarında gücünü kaybettiğini, etkisizleştittiğini göstermektedir. Kilise ve hamilik yaptığı kurumlardaki bu zayıflama sürecine karşın cadı avının tüm hızıyla sürdüğü bir dönemde, saygın ve önemli cadı avı karşıtılarının ruhban kesiminden, eğitimli rahipler arasından çıkması merak uyandırıcı olduğu kadar şaşırtıcı bir olgudur.

Cadı avları olarak tanımlanan 'kitlesel histeri' hali, kuşkusuz bir dizi tarihsel olgunun sağladığı uygun koşullar sayesinde gündelik yaşamda zemin bulabilmiş ve uzun bir süre varlığını sürdürebilmiştir. Cadı avlarının önemli bölümüne tanıklık eden, Geç Orta Çağ ile Fransız Devrimi arasına sıkışmış ve 'Yeni Çağ' olarak da tanımlanan dönemde, Avrupa tarihinde o güne kadar yaşanmamış yoğunlukta bir değişimin hızla hayata geçtiğini görüyoruz. Rönesans'dan Humanizme, Antikçağ bilimi, felsefesi ve düşünce dünyasına ilişkin farkındalığın artmasından denizler ötesi keşiflere uzanan bu süreçte bir dizi olumsuzluk özellikle sıradan insanlar için gündelik yaşamı çekilmez hale getirmiştir. Özellikle en yoğun cadı avlarına ev sahipliği yapan Almanya'da yaşananlar; 17. yüzyılın ilk yarısına damga vuran son büyük veba salgını, 30 yıl savaşları⁵, iklim felaketleri ve düşük üretim nedeniyle hızla artan tahıl fiyatlarıyla bozulan ekonomik beklentiler pusuda bekleyen felaket tellallarının eline koz vermiştir.

Şeytan ile işbirliği halinde zararlı büyü yaptıkları nedeniyle bazı insanlar, yukarıda sayılan felaketlerin sorumlusu olarak suçlanmıştır. Suçlayanlar, yargılayanlar ve infaz edenler bloğunu oluşturan cadı avı yandaşları,⁶ en büyük gücü demonoloji yazınına katkı veren ünlü hukukçu ve teologlardan alacaklardır. Peter Binsfeld (öl. 1598), Martin DelRio (öl. 1608), Jean Bodin (öl. 1596) gibi döneminin en eğitimli ve donanımlı

---

⁴ Dillinger, 2000: 170.

⁵ Kökeninde din ve mezhep çatışmaları kadar siyasi çıkarlarında rol oynadığı Otuz Yıl Savaşları (1618-1648) Vestfalya Anlaşması ile sona ermiş ancak başta Almanya olmak üzere karışan ülkelerde büyük ekonomik ve toplumsal yıkıma neden olmuştur. Yaklaşık 6 milyon kişinin savaş ve savaşa bağlı nedenlerle yaşamını yitirdiği bu dönemde cadı avlarının zirve yapması şaşırtıcı olmasa gerektir.

⁶ Dönemin Latince yazınında cadı avı yandaşı *pro*, karşıtı ise *contra* olarak tanımlanmaktadır. Günümüzde ise yandaş anlamında *Befürworter* (Alm.), *proponent* (İng.), av/takip karşıtı anlamında ise *Gegner* (Alm.), *opponent* (İng.) tercih edilmekle birlikte, muhalif kesimi temsilen, daha geniş bir katılımın anlatılması amaçlandığında, şüpheciler *Skeptiker* (Alm.), *skeptic* (İng.) de kullanılmaktadır.

kesimini temsil eden demonologlar, çoğu kez yanlış algılandığı ve yorumlandığı üzere, hiçbir biçimde kişisel-sadist zevkleri için, öc veya garaz duygularıyla yargılamalara arka çıkmamışlar, cadı davalarının açılmasına öncülük etmemişlerdir. Bu denli acımasızca gerçekleşen dava süreçlerinin sürdürülebilmesinde onları ‘motive’ eden en önemli unsur inançları olmuştur. Gerçekten de, yaşadıkları bölgedeki, ülkelerindeki giderek dünyadaki tüm Hıristiyanları ‘cadılık belası’ndan kurtardıklarına ve yaptıkları bu önemli hizmetlerinden dolayı Tanrı katında ödüllendirileceklerine yürekten inanmışlardır. Heinrich Kramer’in (Institoris) *Malleus Maleficarum*’u (1486) kaleme aldığı dönemden itibaren demonologlar tarafından beslenen bu beklentiyle, bir yandan cadı kimliğinde somutlaşan kötülükleri Tanrı’nın buyrukları doğrultusunda Hıristiyanlardan uzak tutulduğu düşünülürken; diğer yandan, çok da bilinçli bir seçimle yapılmayan bir tercihle, cadıların ‘günah keçisi’ haline getirilmesi, hızla toplumsal bellekte kendine yer bulacaktır.

Cadı davalarının hâkim ve savcısı konumundaki Binsfeld ve Del Rio gibi demonologlar için ‘masumiyet karinesi’ diye bir şey söz konusu değildir. Diğer bir ifadeyle mahkemeye çıkarılmış her ‘zanlı’ potansiyel suçlu; mahkûm ve infaz edilenler ise kesinlikle suçludur. Şayet tüm ortaya konan deliller ve muhbirlerin tanıklıklarına rağmen, ispat yükümlülüğünde sorun yaşanıyor ise, diğer bir ifadeyle sanık itiraf etmekte direniyorsa, mahkeme prosedürü gereğince yazılı (imzalanmış) bir itirafın gerekliliği nedeniyle işkence uygulanmasına izin verilir. Kuşkusuz bu sürecin hamile sanıklar ve küçük çocuklar gibi sınırlı bir grup için istisnası vardır. Bu noktada zararlı büyüü yaymak, icra etmek ve yeryüzünde işbirlikçiler kazanmaktan sorumlu olan demonların Hıristiyanlık inancındaki önemli yerini bir kez daha hatırlamakta fayda var. Hıristiyanlığın erken dönemlerinden beri insanlar demonlarla, falcılarla, zehir terkipçileriyle, kötücül ruhlarla, tekin olmayan güçlerle o denli içiçe yaşamışlardı ki, gerçek (saf) inanç, batıl itikatların adeta tutsağı olmuş ve giderek batıl ile gerçek birbirine karıştırılır hale gelmiştir. *Canon Episcopi*⁷ ile 11. yüzyıldan itibaren başlayan, Hıristiyanlığı batıl itikatlardan ve hurafelerden arındırma girişimleri, Sinodlarda alınan bir dizi önemli karara karşın, 16. yüzyıla gelmeden, Katolik Kilisesi’nin içine düştüğü acz ve yozlaşma nedeniyle yetersiz kalacaktır. Yukarıda andığımız olumsuz koşullar kadar mezhep çatışmaları ve bu çatışmalara çözüm olacağı düşünülen sözde ‘reform’ çabaları, Kilise kadar sivil otoritenin de, ‘cadılık’ gibi yeni,

⁷ *Canon Episcopi* hakkında bilgi için bkz. Akın, 2014, 404 (dipnot 33).

farklı ve geniş tabanlı bir ‘sapkınlık modeli’ni şuursuzca sahiplenmesini beraberinde getirmiştir. Nihayet, adeta toplumsal bir fenomene dönüşen cadılık ve cadı avlarının, *Zeitgeist*⁸ çok da aykırı düşmeyen birer çehreye kavuştuğunu söyleyebiliriz.

Kıta Avrupası’nda özellikle ruhban sınıfı tarafından cadı davalarına karşı eleştirilerin ilk kez 16. yüzyılın başlarında ortaya çıktığını görüyoruz.⁹ Ancak av karşıtlığının yüksek sesle dillendirilmeye başlaması, cadı avlarının zirve noktasına ulaştığı 16. yüzyılın son çeyreğine denk düşer. Her ne kadar öncesinde giderek yaygınlık kazanan cadı avlarına karşı aykırı sesler söz konusu olsa da, bunlar cılız ve sistematik bir muhalefeti temsil etmekten uzaktır.¹⁰ Bu nedenle günümüzde ‘cadı avı karşıtı’ yazının Johann Weyer’in *De Paestigiis daemonum*’u ile başladığı kabul edilmektedir.¹¹ Hekim Weyer’in ‘tartışmalı cadı avı karşıtlığı’ bir kenara bırakıldığında, Friedrich Spee’den¹² önce cadı avının anlamsızlığı ve etik, teolojik bağlamda olumsuz sonuçları üzerine en önemli metin Adam Tanner (öl. 1632) tarafından kaleme alınmıştır.¹³ Çağdaşı Spee’nin de vurguladığı üzere Tanner, 17. yüzyılın en tanınmış cadı avı karşıtı olarak ünlenmişti. Spee gibi Katolik bir Cizvit olan Tanner, *Universalis Theologia Scholastica* adlı eserinin 3. cildinde (1626/27) cadı avlarına olan muhalif tavrını ayrıntılı biçimde ortaya koyar. Ancak, prensip olarak, kendisinden önceki *erken* muhaliflerin tavrına benzer biçimde cadılık suçunun varlığını sorgulamaz, bilakis koşulsuz kabul eder. Spee’nin Katolik camiada cadı sorunsalı üzerine tek otorite olarak Tanner’i gördüğüne ve hep onu referans gösterdiğine şahit oluyoruz. Spee’nin, *Universalis Theologia Scholastica*’nın yayımından dört yıl sonra anonim olarak

---

⁸ Zamannın Ruhü.

⁹ Behringer, 1987: 223.

¹⁰ 15. yüzyıldan erken cadı avı kaşıtları olarak Benedikten Guillaume Edelin (öl. 1453), Martin Plantsch (öl. 1533) ve Nettesheimli Agrippa’nın (öl. 1535) isimlerini anabiliriz. Edelin, şeytanın yamağı ve ulağı olmak suçlamasıyla yargılanmış ve idam edilmiştir.

¹¹ Johann Weyer’in (öl. 1588), yaşadığı dönemde çizdiği portreye ve çağdaş yazındaki kabullere karşın ‘samimi’ bir cadı avı karşıtı olmadığına ilişkin görüşlerim için bkz. Akın, Johann Weyer ve Melankolik Cadılar. *Tarih Okulu Dergisi*, 2014. (391-414). 7,XX.

¹² Friedrich Spee’nin ismi yanlış biçimde çoğunlukla ‘Friedrich von Spee’ veya ‘Friedrich Spee von Langenfeld’ şeklinde yazılmaktadır. Kendisi genellikle Latince *Fridericus Spee*’yi kullanmıştır. ‘spe’ Latince ‘umut’ anlamına gelmektedir. Spee’nin soy kütüğü ve ailesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Finger, 2008: 28; Franz, 2008: 43.

¹³ Burada ‘önce’ kelimesini Tanner’in eserinin Spee’ninkinden önce yayımlanmış anlamında kullandım. Yoksa ölüm tarihleri açısından bakıldığında Spee (1635) ve Tanner’in (1632) çağdaş oldukları görülecektir.

yayımlanan eseri *Cautio Criminalis seu de processibus contra sagas*'da Tanner'den övgüyle söz etmesi ve eserinden yaptığı çok sayıda alıntı,¹⁴ *Universalis*'in yazarından ne denli etkilendiğini ortaya koymaktadır. Tanner'in cadı avı karşıtlığı konusunda 17. yüzyıldaki bu yaygın ün ve saygınlığına karşın zaman içinde, 19. yüzyıldan itibaren, neden Spee'nin yıldızının giderek parladığı ve en önemli cadı avı karşıtı 'hümanist' olarak görülmeye başladığının yanıtı ise oldukça basittir.¹⁵ Cadı avlarına odaklanan Tanner'in tersine Spee bir insan olarak 'cadı'yı mercek altına alır, masumlara sorgulamalarda acımasızca uygulanan işkenceye karşı çıkarken, her zanlının hukuka uygun, adil biçimde, ehliyet sahibi kişiler tarafından yargılanmasını talep eder. Konuya müdahil olabilecek tüm yetki sahiplerini, daha çok insan suçsuz yere öldürülmeden göreve çağırır. Diğer bir ifadeyle tüm iyiniyet ve içtenliğine karşın Tanner, Spee'nin aksine, cadılık sorunsalının insani boyutunu büyük ölçüde ihmal etmiştir.

Friedrich Spee, 16. yüzyılın sonlarında başlayıp 1635 yılında sona eren 44 yıllık, kısa sayılabilecek yaşamıyla, yapıtıyla değil, 'yaşam hakkı'ndan yana aldığı samimi tavır ve insani değerleri yücelten davranışlarıyla *Zeitgeist*'a aykırı düşülebileceğine önemli bir örnek teşkil eder. Spee, cadı avlarının en yoğun biçimde yaşandığı Almanya topraklarında, cadı avı karşıtlığının cadılıkla eşdeğer görülerek mahkûm edildiği bir dönemde, Katolik, Cizvit ve dahası bir teolog olarak 'muhalif' olmayı göze alacak cesareti gösterebilmiş ender ruhban mensuplarından birisidir. Kuşkusuz Spee de, özellikle yaşadığı coğrafyada 17. yüzyılın ilk çeyreğinde zirvesine ulaşan, cadı avı histerisinden tedirginlik duyuyordu. Başlangıçta yaşlı, kimsesiz, yoksul kırsal kesim kadınları üzerinden yürütülen avlar, giderek eğitilmiş, soylu, ruhban kesiminden 'erkek cadılar'ı nihayet çocukları da kapsama alanına almıştı. Bu süreçte cadı avı karşıtı olmak, 'Hıristiyan kimliği'e muhalif olmak ile aynı anlama geldiği için çoğunlukla 'muhalifet' yapanlar, kimliklerini gizlemek zorunda kalıyorlardı. Spee de bu nedenle, başını Peter Binsfeld ve Martin Delrio gibi saygın Katolik cadı avı yandaşı demonologların çektiği kesimin hedefi olmamak için kitabını anonim olarak yayınlama yoluna gidecektir. Diğer yandan Adam Tanner'de olduğu üzere, Spee'yi de *Cautio*

---

¹⁴ Spee, *Cautio Criminalis*'de Adam Tanner'i ve yapıtını otuzdan fazla yerde anarak görüşlerine olan bağlılığını teyid eder.

¹⁵ Spee'nin günümüzde neden hala bu denli aktuel olduğunu ve önemli görüldüğünü özlü biçimde irdeleyen görüş için bkz. Franz, 2008a: 51-53.

Criminalis'i (CC) kaleme almaya iten nedenler içinde, 1610-1612 Trier sürek avları ve 1626 yılında Mainfranken¹⁶ bölgesinde yaşanan yoğun cadı avlarının önemli bir yer tuttuğu anlaşılıyor.

Bu makalede, sınırlar ölçüsünde, Friedrich Spee'nin cadı avlarının yandaşı olan tüm kesimlere karşı takındığı muhalif tavrı en önemli eseri CC üzerinden ortaya koymaya çalışacağım. Amacım CC'in ayrıntılı bir çözümlemesini yapmak değil. Bu denli önemli ve yoğun içerikli bir yapıt başlıbaşına bir çalışmanın öznesi olmayı hak ediyor. Amacım 17. yüzyılda önem kazanmaya başlayan cadı avı karşıtı yazında Spee'nin muhalif konumunu ortaya koyabilmek. Resmi daha belirginleştirmek için, Spee'nin düşünce dünyasına ve cadı avı karşıtı profiline ışık tutabilmek amacıyla CC'in ana omurgasını oluşturan başlangıçta yer alan 51 soruyu (*Dubium*) Türkçeye aktarmaya çalıştım. Bu soruların yaklaşık 300 sayfalık bir metni anlaşılabilir kılmada ne denli etkili olabileceği tartışılır olmakla birlikte okuyucuya Spee'nin niyeti hakkında, genel bir fikir vermesi açısından, yararlı olabileceğini düşünüyorum. Kaldı ki tüm kitap, bu sorulara yanıt vermek üzere kaleme alınmıştır. Diğer yandan sorular, Spee'nin cadı avları konusundaki genel tavrını, davaların giderek hukuk kurallarından uzaklaşarak keyfileştiğini, muhbirlik müessesininin adeta masumlara çevrilmiş bir silah haline geldiğini, işkencenin gerçeği araştırmak için bir araç olmaktan çıkarak amaç haline geldiğini, nihayet sivil ve ruhban otoritenin bu olumsuzluklar karşısındaki umursamaz tavırlarını gayet açık biçimde ortaya koymaktadır.

1. Friedrich Spee: Kısa Ancak Onurlu Bir Yaşam

Soylu bir kamu görevlisinin oğlu olarak 1591 yılında Kaiserswerth'de (Düsseldorf) doğan Friedrich Spee Köln'deki Cizvit Lisesi'nde öğrenim görür.

¹⁷ Ailesinin karşı çıkmasına rağmen 1610-1612 yılları arasında Trier'deki Cizvitler Tarikatı'na çömez olarak katılan Spee, kesintilerle 1623 yılına kadar

---

¹⁶ Günümüz Almanyası'nda Bavyera Eyaleti'nin doğusunu oluşturan topraklar.

¹⁷ Friedrich Spee'nin yaşamı üzerine şu çalışmalardan faydalandım: Miesen, 1995; Finger, 2008; Soldan-Heppe, 1999: I/188 vd.; *Cautio Criminalis oder Rechtliches Bedenken wegen der Hexenprozesse* (2000), Metni Almancaya çeviren Joachim-Friedrich Ritter tarafından hazırlanan Giriş (VII-XXXIII); Novy (2014); Bailey, 2003: 124-125; Schäfer-Burmeister, 2006; Gloger-Zöllner, 1984: 221 vd; Kleemann, 2008; Novy, 2014; Schweiggart, 2001: 319-321; Wolf, 1998: 744-753; Wolf, 1995: 704 vd.

farklı kentlerde sürdüreceği teoloji eğitimine başlar.¹⁸ Eğitimi sırasında en büyük ideali Hindistan'da misyoner olarak görev almak olan Spee bu isteğini gerçekleştiremez ve 1623 yılında Mainz'de rahip payesini alır. Bu arada genç Cizvitler Tarikatı'nın¹⁹ liselerinde Latince ve teoloji dersleri vererek tecrübe kazanacaktır. 1628 yılı sonuna kadar Wesel ve Köln'de doçent unvanıyla mantık, fizik ve metafizik dersleri verir ancak 1629 yılında profesör olarak Paderborn'da vermeye başladığı teoloji etiği derslerinin ömrü uzun olamaz, tarikat yönetimiyle anlaşmazlığa düştüğü için görevinden uzaklaştırılır. Aynı yıl yaşadığı talihsiz bir olay nedeniyle ölümden döner. Ağır şekilde yaralanma ile sonuçlanan saldırının Protestanlar tarafından mı yapıldığı, yoksa sıradan bir hırsızlık mı olduğu ortaya çıkarılamaz. Spee'nin bu dönemde mensubu olduğu tarikat ile yaşadığı sorunlarda takındığı açık cadı avı karşı tutumunun önemli bir etkisi olduğu biliniyor. Cadı avı karşıtlığı konusunda kararlı tutumu ve ilkelerinden ödün vermemesi onu tarikattan ihraç edilme tehlikesiyle karşı karşıya bırakacaktır. 1633 yılında Trier'de tekrar göreve atanan Spee bir yandan tefsir ve vicdan etiği dersleri verirken diğer yandan hastane ve hapisanelerde rahip (*visitor hospitalium et carcerum*) olarak görev yapar. Hastalarla bu denli içli dışlı olmasından kaynakladığı düşünülen vebaya yenik düşerek 1635 yılının Ağustos ayında 44 yaşında hayatını kaybeder.

Spee'nin 1610-1612 yılları arasında Trier'deki ikameti Trier başpiskopluğu görev alanında yaşanan ve aynı zamanda Almanya'daki en büyük süre avlarından biri olan, 'Trier Cadı Avları' dönemine denk düşer. Spee'nin *Cautio Criminalis*'i kaleme alırken başlıca amacının yaşananlara dikkat çekmek, yapılan adli hataları idari makamlara gösterebilmek ve hukuk cinayetlerini ortaya koymak olduğu anlaşılıyor. 1585 yılında başlayan süre avları 1631 yılına kadar özellikle güney-batı Almanya'da, Protestan-Katolik bölge ayrımı olmaksızın hız kesmeden devam etmiştir. Trier avlarının kurbanları sadece kadınlar değildir. Takibe uğrayanların üçte biri erkektir.²⁰ Trier Başpiskoposluğu cadıları bulup ortaya çıkarma, yargılama, mahkûm ve

---

¹⁸ Spee'nin Cizvitlere katılımı ve tarikatla yaşamı boyunca süren inişli çıkışlı, mücadele dolu ilişkisi için bkz. Kern, 2008.

¹⁹ *Societas Jesu* (Cizvitler Tarikatı) 1534'de Fransa'da kurulmuş mutlak yoksunluk, hastaların bakımı, yoksul ve muhtaçların iâşesi, çocukların eğitimi gibi konularda uzmanlaşmış bir Katolik tarikatıdır. Spee'nin tarikata katıldığı 17. yüzyılın başlarında Cizvitlerin Katolik ülkelerde ve deniz aşırı misyonlarında yaklaşık 15.000 mensubu olduğu tahmin olunmaktadır. (Kern, 2008: 29)

²⁰ Franz, 2008a: 44.

infaz etme konusundaki ‘başarıyla’ diğér *Territorium*’lara örnek olmaktadır. Kuşkusuz bunda ünlü demonolog, cadı avı teorisveni ve yandaşı Trier piskopos vekili²¹ olarak görev yapan Peter Binsfeld’in önemli katkısı vardı. Binsfeld 1589/90’da yayımlanmış olan ve yeni *Malleus Maleficarum*²² olarak tanımlanan kitabında (*Tractat von Bekantnuß der Zauberer vnnd Hexen*)²³ büyücülerini ve cadıları kolay tanıma, deşifre etme metotları üzerine görüşlerini ve bizzat katıldığı cadı davalarındaki deneyimlerini paylaşmıştır.

Spee Latince yazdığı *CC*²⁴ dışında, 1620-1637 yılları arasında ana dilinde yaklaşık 124 tane kilise şarkısı olarak bestelenecek lirik metin kaleme alır. Yaradan’a övgüler düzen bu şarkılardan 52 tanesi ölümünden sonra 1649 yılında *Trvtz-Nachtigal*²⁵ başlığıyla yayımlanır ve yaklaşık 30 baskı yapar. Spee uzmanı Gunther Franz, *Trvtz-Nachtigal*’in yazarını Almanya’nın yetiştirdiği en önemli Barok ozan olarak tanımlıyor.²⁶ Spee’nin bir diğér lirik eseri, Kilise kadınları cemaati için kaleme aldığı ve ağırlıklı olarak üç tanrısal fazileti (inanç, umut ve sevgi) işlediği *Güldenés Tugend-Buch*’dur (Altın Meziyetler Kitabı)²⁷ ve bu eseri de ölümünden sonra 15 baskı yapar.²⁸

²¹ Peter Binsfeld’in Trier’deki görevi doğrudan idareci piskoposluk değil yardımcı piskoposluk (*episcopus auxiliaris*) olarak tanımlanmıştır.

²² *Malleus Maleficarum* (1486), Dominiken engizitör Heinrich Kramer (Institoris) tarafından kaleme alınmış ve uzun yıllar boyunca cadı avlarının rotasını belirlemiş el kitabıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Akın: 2015: 303-314.

²³ Petrus Binsfeld: *Tractat von Bekantnuß der Zauberer vnnd Hexen – ob vnd wie viel denselben zu glauben*. (2004) Hiram Körper (Ed.). Viyana: Mille Tre.

²⁴ *Cautio Criminalis*’in 1632 yılında yapılan 2. baskısını esas alan Almanca çevirisi 1649 yılında yayımlanır. 1647 yılında yapılan ve ilk Latince baskıyı (1631) esas alan Almanca çeviri eksik ve yetersizdir. (Horst, 2008: 97; Ankarloo - Clark, 1999: 8)

²⁵ Friedrich Spee, *Trvtz-Nachtigal* (2003). Kritische Ausgabe nach der Trierer Handschrift. Theo G. M. van Oorschot (Ed.). Stuttgart: Reclam.

Almanca kaleme alınan *Trvtz-Nachtigal* bir tür rekabete davet eden dikbaşlı, inatçı ancak gururlu bir ozanı (Bülbül) çağrıştırmaktadır. Bülbül (*Nachtigal*) Antikçağ’da ozanlığı, yani şair, yazar ve şarkıcıların ahenkli, uyumlu ve hisli söz/şarkı söyleme sanatını temsil eden bir kuş olarak tanınıyordu. Diğér bir ifadeyle ozanlar Bülbülün ahenkli ötüşüne öykünüyorlardı. *Trvtz* ise Almanca itiraz, inat, dik kafalılık, gurur gibi anlamlara sahiptir. Her ne kadar dini içerikli şarkılardan oluşsa da, Spee’nin Latince ve diğér dillerde yazılanlara meydan okuyan bu metne verdiği başlık bu nedenle vatansever bir başkaldırı, diline sahip çıkma çabası olarak görülmelidir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Wichert-Schulze-Gahmen, 2008: 163-170; *Trvtz-Nachtigal*, 2003. T. G. M. van Oorschot (Ed.) tarafından yazılan son söz (343-358); Miesen, 1995: 270-275. *Trvtz-Nachtigal* hakkında bkz. Eicheldinger, 1994: 21-43; Weiers, 1995: 39-66.

²⁶ Franz, 2008a: 111.

²⁷ Miesen, 1995: 101-104. *Güldenés Tugend-Buch* hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Conrad, 1996: 135-152.

Güldenest Tugend-Buch'un bu denli yaygınlık kazanmasında Alman evrensel âlim Gottfried Willhelm Leibnitz'in Spee'in kişiliğine düzdüğü övgülerin ve kitabı birçok dostuna yazdığı mektuplarda anması etkili olmuştur.²⁹ Anılan bu lirik yapıtlar Friedrich Spee'nin teolog kimliğinden çok humanist karakterinin öne çıktığı, insan sevgisiyle dolu eserler olarak dikkat çeker. Spee'ye asıl şöhreti getiren *Cautio Criminalis*'in, (1631) Latince (1632, 1647, 1695), Hollandaca (1657), Fransızca (1660) ve Lehçe (1680) gibi farklı dillerde yapılan *erken* baskılarına rağmen, üzerinde isminin yazıldığı ilk Almanca baskısı ancak 1731 yılında yapılacaktır.³⁰

2. *Cautio Criminalis*'in Öyküsü ve Cadı Avı Karşıtlığının Dayanakları

Geç Ortaçağ'da ve Erken Yeniçağ'da yazarının aforoz edilmek ve/veya eserinin yasaklı kitaplar listesine (*Index Librorum Prohibitorum*) alınmak endişesiyle anonim olarak yayımladığı tek eser kuşkusuz Spee'nin kitabı değildir. Spee de, bir yandan mensubu olduğu Cizvitler Tarikatı'nın olası eleştirileriyle, diğer yandan Katolik kesimin ateşli cadı avı yandaşlarının saldırılarıyla uğraşmamak için kitabını anonim olarak yayımlamak yolunu seçecektir. Kitabın Spee'nin Paderborn'da ikamet ettiği dönemde, 1628'in sonu ile 1631'in ilk aylarında kaleme alındığı sanılmaktadır.³¹ Teoretik içerikli bir söylemden çok retorik bir mesajla, cadı avlarını eleştiren bir tonda, hem de Katolik bir teolog tarafından yazılmış Latince bir kitap olan *Cautio*, başlangıçta özellikle hukukçular tarafından şaşkınlıkla karşılanmış olmakla birlikte, zamanla bu tür muhalif seslerin ruhban sınıfından sıklıkla

---

²⁸ Miesen, 1995: 231.

²⁹ Şaşırtıcı olan Leibnitz (1646-1716) gibi bir âlimin 'olağanüstü/büyük bir adam' olarak tanımladığı (Soldan-Heppe, 189; Helbin, 1910: 123) Spee'nin, *Cautio*'sunu da okuyup her ortamda ve yazılarında eserden övgüyle söz etmesi ve kendisini açık bir cadı avı karşı olarak konumlandırmasıdır. 17. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ruhbandan olmayan eğitilmiş çevreler arasında cadı avı karşıtlığı belirgin biçimde artsa da Leibnitz'in Spee'nin çabalarını yaşatma çabası övgüye değerlidir. Leibnitz'in Spee ve eserleri üzerine mektupları ve düşünceleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Groß, 2008: 131-140; Miesen, 1995: 225-229; Behringer (Ed.), 2001: 441-442; Soldan-Heppe, 1999: 189-190 (cilt 2).

³⁰ Horst, 2008: 97. Lehçe çeviriler (1697, 1710) için bkz. Ankarloo - Clark, 1999: 8.

³¹ Friedrich Spee: *Cautio Criminalis oder Rechtliche Bedenken wegen der Hexenprozesse*. 1632 tarihli Latince [*Cautio Criminalis Seu de Processibus Contra Sagas Liber*] ikinci baskıdan (1632) çeviren ve yayına hazırlayan Joachim-Friedrich Ritter. Giriş (VII-XXXIII)'den: Ritter: XIII; Horst, 2008: 95.

yükselmesiyle sıradanlık kazanacaktır.³² *Cautio Criminalis*, Spee'nin mensubu olduğu tarikatın izni olmaksızın, 1631 yılında Rinteln an der Weser'de, üniversite kitapları yayıncısı Peter Lucius tarafından anonim (*Auctore incerto theologo romano*)³³ olarak yayımlanır.³⁴ Kitaba son not yazan yayımcı da anonim kalmayı yeğleyecektir.³⁵ Her ne kadar kamuoyu tarafından kitabın yazarının ismi ancak gelecek yüzyılda öğrenilecek olsa da, tarikat istibaratı CC'in mensupları Friedrich Spee tarafından yazıldığını kısa sürede tespit eder.³⁶ Tarikat yönetimi sakıncalı gördüğü Spee'nin kitabını *Index Librorum Prohibitorum*'a almakla ve kendisini de aforoz etmekle tehdit eder³⁷ Kara propaganda etkisini gösterir ve Paderborn piskoposu CC'i *pestilentissimus liber*³⁸ olarak tanımlar.³⁹ Ancak tüm bu tehditler, Spee'nin kitabının bilgisi dışında basıldığının anlaşılması ve özür dilemesiyle durulurken, bu kez kitabın Frankfurt am Main'de ikinci baskısı yapılır.⁴⁰ Spee mensubu olduğu Cizvitlerin ve başta hukukçular olmak üzere akademik çevrelerden gelen tüm bu baskı ve tehditlere karşın, kitabının hızla tükenmesinden ve ilk baskıdan bir yıl sonra ikinci baskıyı yapmasından sevinç duymuş olsa gerektir.⁴¹ Ancak 1632 yılında yapılan *Editio Secunda* da anonim yayımlanır. Yine ikinci baskıda da gerçek yayımcının ismi yer almaz, ancak, anonim yazarın önsözünden (*Avctoris Præfatio*) önce, muhtemel takma bir isimle (*Johannes*

---

³² Franz, 2008a: 46.

³³ 'Bilinmeyen Bir Katolik-Roma Teologu Tarafından' Bazı farklı kapaklarda *Auctore Incerto Theologo Orthodoxo* (Bilinmeyen Bir Ortodox Teologu Tarafından).

³⁴ Gunther Franz (2000: 303), Spee'nin müsvedde halindeki kitabı okuması için bir arkadaşına verdiğini, onun da eseri, yazarının bilgisi olmadan yayıncıya basılması için teslim ettiğini ifade ediyor. Miesen (1995: 198-202) ise, Spee'nin aynı zamanda akrabası olan Benediktenler Tarikatı Corvey Manastırı başrahibinden yayım için yardım almış olabileceğini belirtiyor. Aynı konuda bkz. Horst, 2008: 95.

³⁵ Ritter, 2000: X.

³⁶ Franz, 2008b: 112.

³⁷ Ritter, 2000: X; Franz, 2000: 304 vd.

Diğer yandan CC'in Rinteln an der Weser'de yapılan ilk baskısını kimin finanse ettiğı bugüne kadar yanıtlamamış bir sorudur. Spee'nin o dönemde böyle bir yükün altına girecek denli geliri olmadığı kesindir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Miesen, 1995: 230.

³⁸ 'Veba Yayan Kitap'.

³⁹ Franz, 2008a: 46.

⁴⁰ Franz, 2008a: 46.

⁴¹ Franz (2008b: 112), Speyr İstinaf Mahkemesi üyelerinin ve Viyana'daki İmparatorluk Sarayı hukukçularının CC'nin yeni basımını merakla beklediklerini belirtiyor.

Gronaeus Austrius I.C.)⁴², kısa sürede baskısı tükenen kitabı okuyucuyu överek, ikinci baskısı nedeniyle selamlayan kısa bir sunuş (*Lectori Salutem – De secunda hac Editione*) yapar.⁴³

İlk baskısı birkaç ay içinde tükenen *Cautio Criminalis* ilgili çevrelerde büyük yankı uyandırmış ve yeni baskısı elzem hale gelmiştir. Bu nedenle, muhtemel takma bir isimle okuyucuya seslenen yeni yayımcı, Marburg'daki bir arkadaşı aracılığıyla ele geçirdiği *exemplari manuscripto*'yu yayımlamaya karar vermiştir. Tarikatınca ve cadı avı yandaşı çevrelerce adı artık deşifre olmuş Spee, cadıların menfur suçlarını savunmaya soyunduğu, giderek bir *Hexenanwalt*'a⁴⁴ dönüştüğü gerekçesiyle sürekli sürgün ve cezalandırma tehditleri alır. Ancak bu noktada tarikat lideri Vitelleschi'nin ısrarlarına karşın Goswin Nickel'in tutumu belirleyici olmuştur: Mutius Vitelleschi, Spee'nin kesin itaatsizlik nedeniyle üç kez aforoz edilmesi talebiyle kırsal kesim sorumlusu Goswin Nickel'e talimat verse de, Nickel, Spee'yi koruma yoluna gider ve göz önünden uzaklaştırmak adına aktif rahiplik görevinden alarak teoloji profesörü olarak Trier'de görevlendirir.⁴⁵ Kuşkusuz Tarikat yönetiminin bu denli katı tavır almasında bazı Kilise içi sorunlar da etkili olacaktır: Tarikat cadı avlarının acımasızlığı, masumların işkence gördüğü, cezalandırıldığı ve davalarda zaman zaman hukukun katledildiği gibi el yakan konularda Spee'den yana tavır alıp muhalefete geçerek, Kilise üst yönetiminin desteğinden mahrum kalmayı istemez.⁴⁶ Kaldı ki 1560'lara geldiğinde Kilise içinde Cizvitler, Dominikenlerin yüzyıllar boyunca sahip oldukları tekeli kırmış, teolojik ve idelojik anlamda öncü konuma yükselmişlerdir.⁴⁷ Ancak tarikat içinde yaptığı hizmetleri unutmayan, eserinin hukukun temel ilkelerini savunduğunu düşünen, Goswin Nickel gibi, sınırlı sayıdaki rütbeli ruhban elitinin himayesinde Spee bu saldırılardan yara almadan kurtulur. Nickel'in bu tavrı bize, anılan dönemde Cizvitler Tarikatı içinde cadı avlarına karşı tutumun ne denli heterojen bir yapıda olduğunu göstermektedir.⁴⁸

---

⁴² Gunther Franz (2000: 304; 2008b:112), Johannes Gronaeus'un Avusturyalı bir hukukçu olduğunu ve ilk baskısı kısa sürede tükenen kitabın ikinci baskısının maliyetlerini üstlendiğini belirtiyor.

⁴³ İlk baskının satış başarısı nedeniyle ikinci baskının nüanslarla belirlenen farklı varyasyonları (dönemin korsan baskıları!) piyasaya sürülür. Bkz. Horst, 2008: 96.

⁴⁴ 'Cadıların Avukatı'

⁴⁵ Franz, 2008b: 112.

⁴⁶ Franz, 2008a: 46.

⁴⁷ Behringer, 1987: 223.

⁴⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. Franz, 2000: 304-308; Franz: 2008a: 46; Franz: 2008b: 111 vd.

Kitap için seçilen dil (Latince), yazarının kendisine belirli bir okuyucu kitlesini hedef aldığını göstermektedir. Kitabın adının yer aldığı sayfada yine de Spee, kitabının kimleri muhatap aldığını bir bir sayar: “Bu kitabın okunması liderlerin günah çıkaran rahipleri ve danışmanları, engizitörler, hâkimler, avukatlar, suçluların günahlarını çıkarmakla görevli rahipleri, vaizler ve başkaları için çok yararlı olduğu gibi, Almanya’nın şuan ki üst düzey yöneticileri için de gereklidir.”⁴⁹ Böylece kitabın yazılma amacının, kaleme alındığı dönemde, cadı avlarına, soruşturma ve davalarına bizzat katılan veya dolaylı yoldan dâhil olan kesimlere seslenmek olduğu anlaşılacaktır. Spee, CC’da özellikle hangi konularda tüm bu anılan kesimlerin dikkatini çekmek istemiştir: En çok üzerinde durduğu konu takip, sorgu, yargılama ve infazlarda hukukun eksik, tarafgir, kusurlu ve yanlış uygulanmasıdır. Kaldı ki bu konuda elde, mahkeme kararları, sorgulama ve işkence tutanaklarını içeren somut bilgiler de vardır. Amacı yaşanan bu hukuk ihlallerine dikkat çekerek tüm tarafların konuya müdahil olmasını sağlamaktır. Bu çağrı aynı zamanda yargı sisteminin cadı davalarında hukuk kurallarına uygun işlemediğine dair açık bir uyarıdır da.⁵⁰ Spee öne sürdüğü argümanlarda en büyük desteği tarikat yoldaşı Adam Tanner’den alırken, eleştirilerinin odağında ise Peter Binsfeld ve Martin Delrio gibi iki önemli cadı avı yandaşı demonolog yer alır. Ancak Spee’yi Tanner’den ayıran en önemli unsurlardan biri eleştirilerinin odak noktasındaki ayrılıktır. Tanner, cadıların varlığı, Sabbatlara katılım, gece uçuşları, hayvana dönüşme gibi ‘modern cadı’yı oluşturan ana pratiklerde kendisinden önceki ve çağdaşı demonologlardan çok da farklı düşünmez ve bu bağlamda bir

---

⁴⁹ “*Ad magistratus Germaniae hoc tempore necessarius, Tum autem Consiliarius, et Confessarius Principum, Inquisitoribus, Judicibus, Advocatis, Confessariis reorum, Concionatoribus, caeterisque lectu utilissimus.*” (1632), kapak sayfası.

“*FÜR DIE OBRIGKEITEN Deutschlands gegenwärtig notwendig, Aber auch FÜR DIE RATGEBER UND BEICHVÄTER der Fürsten, für Inquisitoren, Richter, Advokaten, Beichtiger der Angeklagten, Prediger, und andere sehr nützlich zu lesen.*” (1632/2000)

“*Currently Necessary for THE RULERS of Germany, but also very useful for the Princes’ COUNSELORS and CONFESSORS, Inquisitors, Judges, Lawyers, Prisoners’ Confessors, Preachers, and Other to read.*” (1632/2003)

⁵⁰ Özellikle son iki yüzyıllık dönemde, Spee ve CC üzerine kaleme alınan araştırmalarda Spee, cadı davalarında yaşanan hukuksuzlukları, vicdan dışı sorgulama yöntemlerini açıkça tenkit ettiği ve bu yoldan dönülmesi gerektiğini yazdığı için, *Mahner* (ikaz eden, uyarıcı, hatırlatan) olarak anılmaktadır. Spee de, *Cautio*’da, bizzat belirli makamları bu akıldışı uygulamalardan haberdar etmek için uyarı kitabı/metni kaleme aldığını belirtmiştir, bkz. *Cautio Criminalis*, 2000: 24 (9. soru) ve 67 (18. soru).

gelenekçidir.⁵¹ Söz gelimi, cadı davalarının acımasızca, yoğun biçimde sürdürülmesine karşı çıkmaz, eleştirilerinde ceza hukuku düzenlemelerinde reformdan yana tavır alır. Spee ise cadılara karşı açılan davaları, Hıristiyanlık inancıyla birlikte düşümenin mümkün olmadığı gerekçesiyle tümüyle reddeder ancak, mutlaka uygulanması gerekiyorsa hukuka uygunluğun temel olmasının gerektiğini savunur. Spee için herkese eşit uygulanan bir hukuktur esas olan: Sanığın suçlu olduğunu ispata yönelik olarak ortaya konan muhbirlik faaliyetlerinin sonunda elde edilen veriler ve cadılık emareleri eğer hukuka uygun değilse hiçbir anlam ifade etmez. Kitabın bütününe kendi tecrübelerini de yerleştiren Spee anlatımı özellikle İnciller'den alıntılarla süsler ancak Eski Ahit'e hiç girmez.⁵² Diğer yandan saf demonolojik yaklaşımdan yani teoriden uzak durur ve böylece kurgusu önce argümanlarını sunmaktan çok, doğrudan ispata yönelik olarak gelişir. Jean Bodin ve Peter Binsfeld'de de izlenebileceği üzere bu kurgu okuyucuyu Aristotelesçi ve Skolastik yöntemden farklı bir okuma deneyine yönlendirir.⁵³

---

⁵¹ Katolik tarihçi Sigmund Riezler (1843-1927), 'Bavyera Cadı Davaları' hakkında kaleme aldığı kitabında (1896: 249), Tanner'in av karşıtlığının abartıldığı görüşündedir. Aslında bu övgüler bilgisizlikten kaynaklanmaktadır: "Tanner'e düzülen bu abartılı övgüler tek bir nedenle anlaşılabilir, o da, övgüleri düzenlerin çoğunluğunun Tanner'i okumadığı kesindir." Bugün geri dönüp bakıldığında Riezler'in (1896), Adam Tanner analizinin yerinde, doğru bir gözlem olduğu anlaşılıyor. Tanner yaşadığı çağda ve hatta bugün sahip olduğu cadı avı karşıtı olarak anılma 'onurunu' büyük ölçüde Spee'ye borçluydu. Muhalefeti büyük ölçüde davaların kurallara ve hukuka uygunluğu üzerine inşa edildiği için, tezinden bu unsurlar çıkarıldığında, cadı avı karşıtlığına temel oluşturacak etik, teolojik, vicdani argümanların eksikliği dikkat çekiyordu. Tanner'e göre cadıların yok edilmesi gerekiyordu, ancak masumlar için ciddi bir tehlike oluşturması halinde avdan vazgeçilebilirdi. Tanner dünyevi ve dahası ilahi adalet için masumların işkenceyle, işlemedikleri suçlar için itirafta zorlanmasına karşı çıkıyordu. Spee'nin bu denli Tanner'e 'sarılmasının' ise anlaşılır nedenleri olsa gerek: Cadı avlarının tüm hızıyla sürdüğü bir dönemde ve av karşıtları için hiç de tekin olmayan bir coğrafyada cadılık sorunsalı konusunda tek güvenebileceği kişinin tarikat yoldaşı Tanner olması, yine Tanner'in kendisine göre daha erken sorunun varlığına dikkat çekmesi ve nihayet Johann Weyer ayrı tutulduğunda, önünde örnek alınabilecek ciddi yayın yapmış başka bir Katolik muhalif olmaması gibi nedenler bu idolleştirmeyi anlaşılır kılmaktadır. Ancak CC'nin yayınlanmasıyla birlikte, fazla zaman geçmeden Spee'nin kazandığı ün, kısa sürede Tanner'in bir yüzyıl geçmeden neredeyse adının unutulmasıyla sonuçlanacaktır. Nihayet Tanner'in, hukuk ve ilahi adalet adına işlenen cinayetlere dikkat çektiğini, günümüzdeki ifadesiyle cadılık sorunsalı hakkında, belirgin bir 'farkındalık yarattığını' söyleyebiliriz. Aynı konuda bkz. Behringer, 1991: 106 vd; Riezler, 1896: 252 vd.; Wolf, 1998: 739 vd.

⁵² Dillinger, 2000: 173; Clark, 1992: 18; Horst, 2008: 100.

⁵³ Kleemann, 49.

Katolik bir Cizvit olan Spee'nin argümanları, Protestanlar arasında da karşılık bulur ve kabullenilir. Spee'nin giderek aydınlanmacı bir kişilik olarak kabul görmesinde kişiliğinde somutlaşan bu genel uzlaşının önemli etkisi de olacaktır. Burada Spee'nin kişiliğinde tanımlanan 'aydınlanma' kavramının, kesinlikle Kilise karşıtı bir aydınlanmayı temsil etmediğini belirtelim. *Cautio* bütünüyle, dindar bir Hiristiyan tarafından kaleme alınmış, yardımseverlik, insan sevgisi, acıma, paylaşma, hakkaniyet gibi Hirisyanlık etiğiyle bezeli unsurları (*caritas*) överken, insani değerleri göz ardı etmeyen bir kitaptır. Spee ne cadıların büyü yoluyla suç işlediklerini ne de şeytanın insan yaşamına olumsuz müdahalelerini inkâr eder.⁵⁴ Diğer yandan Spee kitabının "Cadılar, büyücüler veya iblisler (kötü ruhlar) gerçekten var mıdır?" başlıklı 1. sorusuna tereddütsüz 'Evet' yanıtı verir ancak Katolik camiada ve âlimler arasında bundan şüphe duyanların olduğunu da ilave eder. Yine 4. soruda cadılığın ağır ceza gerektirip gerektirmediğini tartışırken, hukukçuların suçları türlerine göre iki gruba ayırdığını belirtir. İlk grupta hırsızlık, adam öldürme gibi adi suçlar yer alırken ikinci grupta içinde kâfirlik (*hareticis*) ve cadılığın da (*maleficis et mathematicis*) olduğu İmparatorlarına karşı işlenen suçları (*crimen læsæ maiestatis*) sayar. Böylece ağır ceza gerektiren cadılık suçunun (*crimen exceptum*) varlığını da, tüm çağdaşları gibi, kabul eder.

Aslında Spee'nin 1. sorusu kadar kitabının başında verdiği bu yanıt aynı zamanda demonoloji yazınında giderek adeta bir efsaneye dönüşen 'yandaşlık-karşıtılık' olgusuna örnek oluşturması açısından önemlidir. Soruya verilen yanıt Spee'nin bir yandan ne denli zorlu bir *misyon* yüklediğine işaret ederken diğer yandan cadı avlarının olanca hızıyla yaşandığı 17. yüzyılın Hiristiyan Avrupa coğrafyasında yandaşlık-karşıtılık 'yaftası'nın hiç de sanıldığı gibi birbirinden bütünüyle ayrı, giderek bağımsız, tümüyle birbirinin zıttı birer olgu olmadığını göstermektedir. Kaldı ki, cadı avına *contra* olmak çok farklı nedenlerden kaynaklandığı gibi muhalefetin derecesi, alınan karşıtı tavrın dillendirilme şekli ve nihayet tutumun kararlılıkla sürdürülüp sürdürülemediği gibi hususlar da, muhalefetin homojen bir bütün olmadığını ortaya koymaktadır.⁵⁵ Öncelikle cadı avı karşıtılarının hepsi hangi mezhepe

⁵⁴ Baroja, 1967: 227.

⁵⁵ Yine Spee açısından en baştan cadıların varlığını kabullenmek, kendi kendini yazdıklarından sonra ortaya çıkacak olası saldırılardan korumak anlamına da gelebilir. Koşulsuz biçimde cadıların varlığını reddetmek, kendisinin de cadılık-büyücülük suçlamasıyla töhmet altında kalmasına neden olabilirdi. Cadı avı karşıtılığını farklı gerekçelendiren Katolik Conelius Loos, radikal metni *De vera et falsa magia*'da (*Yanlış ve Gerçek Büyü*) cadı davalarının

mensup olurlarsa olsunlar inançlı birer Hıristiyandır. Bu unsur, her iki grubun da bulunduğu en geniş tabanlı payda olarak 18. yüzyılın sonlarına kadar önemini koruyacak ve nadiren de olsa asgari müştereklerde koalisyon yapmalarına olanak sağlayacaktır. Kaldı ki, geniş anlamda zararlı (demonik) büyü pratiklerine ve falcılığa, dar anlamda cadılığa bakış ve cezalandırma konusunda mezhepler arasında bir görüş ayrılığı söz konusu değildir. Bahis konusu olan ilkesel olmaktan çok yöntemsel farklılıklardır. Kaldı ki, Reformasyon yandaşlarının, Kilise'nin düşmanlarına karşı daha inançlı savaştıklarını ispatlayabilmek adına cadı avının sürdürülmesinde daha agresif davrandıkları bir gerçektir. Cadıların şeytanla işbirliği yapabileceğine, cinsel ilişkiye girebileceğine ve zararlı büyüye koşulsuz inanan Luther yaşamı boyunca samimi biçimde “*Maleficas non patieris vivere*”den⁵⁶ yana tavır almıştır. Luther'in yaşadığı dönemde Witttemberg'de (1540) 4 kişi cadı oldukları suçlamasıyla yakılması Reformasyon yandaşlarının çoğu kez ikircikli tavrını açıklamak adına iyi bir örnektir.

Yine yukarıda değindiğim üzere, cadı avı karşıtlarının içinde teologların sayısı azımsanmayacak derecede çoktur, hatta dönem dönem, özellikle muhalefetin oluşmaya başladığı 15.yüzyılda ve 16. yüzyılda, hukukçulara sayısal üstünlük sağlamışlardır: Hemen hiç biri marjinal, toplum tarafından dışlanmış, boş konuşan, söyledikleri dikkate alınmayan sıradan insanlar değillerdir. Yaşadıkları dönemdeki siyasi ve toplumsal olaylara ilişkin eleştirel görüşlerinin yankı bulması, sadece Kilise elitiyle değil, sivil seçkinlerle, saray eşrafı ile olan iyi ilişkileri, farklı kesimlerce görüşlerinin benimsendiğini, yazdıklarının okunduğunu ve ciddiye alındığını göstermektedir. Lutheryen hekim Johann Weyer, Augustin Lehrheimer takma adıyla yazan Calvinist matematik profesörü Herman Witekind (öl. 1603), Lutheryen teolog Johann Matthäus Meyfart (öl. 1642), Hollandalı Katolik teolog Cornelius Loos (öl. 1595) gibi birçok saygın isim cadı avı karşıtı olarak ünlenmiştir.⁵⁷

---

aslında kandan altın elde edilme sanatı nedeniyle uygulamaya konduğuna dair yaklaşımla başını derde sokmuş ve cezaevine konmuştur. Serbest bırakılışını takip eden ikinci tutukluluk döneminde ise hayatını (3 Şubat 1595) kaybetmiştir. Spee gibi bir av karşıtı olarak görülmesi de, erken av karşıtı dönemi temsilen, Conelius Loos'un başına gelenler, büyük olasılıkla Spee'yi temkinli bir dil kullanmaya itmiş olabilir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Horst, 2008: 100; Wolf, 1998: 754 vd.; Behringer, 1987: 224.

⁵⁶ “Büyücü kadını yaşatmayacaksınız” (Çık. 22,18)

⁵⁷ Behringer, 2001: 318.

Clark'a (1999) göre, yeni yüzyılın [17. yüzyıl] erken dönem av karşıtı bloku Adam Tanner, Paul Leymann (öl. 1635), Friedrich Spee ve Johann Matthäus Meyfart'tan oluşmaktadır. Helbing

Diğer yandan mezheplerin yandaşlık-karşıtılık karşısındaki tutumları her zaman net olmaktan çok muğlâk olmuştur ve bölgeler arasında önemli farklılıklar gösterir. ‘Katolikler av yandaşıdır, Protestanlar av karşıtıdır’ tezi bütünüyle yanlış olup; 16. ve 17. yüzyılda Evangelistler arasından çıkmış çok sayıda acımasız av yandaşı söz konusudur.⁵⁸ Bu noktada en belirleyici olan unsur cadı, büyücü ve demon gibi demonik büyüye hükmettiğine inanılan güçlerin varlığına olan inancının Hıristiyanlar arasında erken dönemlerden itibaren edindiği sarsılmaz sağlamlıktaki konumdur. Böylece Spee’nin saygın bir cadı avı ‘karşıtı’ olarak cadıların varlığını kabul etmesi, 17. yüzyılın yukarıda sayılan gerçeklikleri göz önünde bulundurulduğunda tartışılması beyhude bir olgu haline gelmektedir.

3. Elli Bir Soruda Cadı Davalarının Hukukiliği Üzerine Tartışmalar

Bu bölümde *Cautio Criminalis*’i (CC) oluşturan 51 bölümün başlıklarını diğer bir ifadeyle kitabın çatısını oluşturan 51 soruyu (*dubia*)⁵⁹ Türkçeye aktarmaya çalıştım. Çeviriye esas olarak, Joachim-Friedrich Ritter tarafından Latince’den (1632; 2. bs. Frankfurt) 1939 yılında (Weimar-Böhlau Verlag) yapılan çevirinin⁶⁰, çevirmeni tarafından gözden geçirilmiş ve mufassal ‘Giriş’ bölümü (1982) eklenmiş, 2000 tarihli (dtv, 6. bs.) baskısını

(1910: II/122), Tanner, Leymann ve Spee gibi üç Cizvitin cadı avı karşı blokta elde ettikleri başarının şaşırtıcı olduğunu belirtiyor.

⁵⁸ Hugh R. Trevor-Roper, cadı avı çılgınlığının yaşandığı dönemde Katolikler ile Protestanlar arasında bir tutum farkı olup olmadığı sorusuna, ‘teorik bağlamda; evet’ yanıtı veriyor. Mezhepler arasındaki teorik yaklaşım farklılıklarını ortaya koyduktan sonra her iki tarafın da batıl itikatlara olan şaşmaz bağlılığını, cadı avı karşıtlarına karşı küçümseyici tutumlarını ve av yandaşlığı konusunda ortak cephe oluşturma çabalarına dikkat çekiyor. (Trevor-Roper, 1978: 204)

⁵⁹ *şüpheler, Düşünceler veya Sorular (quaestiones)* anlamında.

⁶⁰ Bu çeviri-metin hukukçu Joachim-Friedrich Ritter’in 1939 tarihli doktora tezidir. Kitabın Almanca başlığı (*Cautio Criminalis oder Rechtliches Bedenken wegen der Hexenprozesse*), günümüzde demonoloji alanında verilmiş birçok Latince metnin çevirisinde olduğu üzere, yaygınlık ve anlaşılabilirliğin sağlanması amacıyla, orijinalinden farklı seçilmiştir: “*Cautio Criminalis ya da Cadı Davaları Sebebiyle Hukuki Düşünceler*”. CC’in orijinal başlığı ise (*Cautio Criminalis seu De Processibus contra sagas Liber*) şöyle çevrilebilir: “*Ceza Davalarında İhtimam/Dikkat ya da Cadı Davaları Üzerine Risale*”. Aynı durum İngilizce çeviri için de söz konusudur: “*Cautio Criminalis, or a Book on Witch Trials*” [*Cautio Criminalis ya da Cadı Davaları Üzerine Bir Kitap*]

Richter (2000:298 - *Anmerkungen des Übersetzer*), Almanca çeviride kullandığı başlığı daha önce yapılan Almanca (1647/1649) ve Fransızca (1660) baskılarda kullanılan başlıklardan ilham alarak kaleme aldığını belirtiyor.

esas aldım. Yer yer ifade sorunu olabilecek sorularda, Latince (1632, 2. bs.)⁶¹ orijinal metne ve Marcus Hellyer tarafından Latince orijinal metinden (1632, 2. bs.) yapılan ve yine mufassal bir '*Translator's Introductinos*' bölümü (vii-xxxvi) eklenmiş İngilizce çeviriye (2003)⁶² başvurdum. Özellikle Latince'nin ifade zenginliğine karşın sözcük tasarruflu bir dil olması, Almanca ve İngilizce gibi batı dillerine yapılan çevirilerde zaman zaman kimi sorunları da beraberinde getiriyor. Bu konuda, Ritter (2000: 297-300) ve Hellyer'in (2003: xxxvii) çeviride yaşanan zorluklar ve yapılan bazı düzeltmeleri içeren notlarına bakılabilir. Hellyer'in de dikkat çektiği üzere, Latince metinde Spee'nin çok sık kullandığı, 'zanlı'(şüpheli) ve 'suçlu' anlamlarına gelen *reus* kelimesi bu sorunlara örnek olarak verilebilir. Muhbirlerin bir kişiyi ilk kez cadılık şüphesiyle ihbar etmesinden yapılan resmi takibe (soruşturma), mahkeme sorgusundan işkenceye, mahkûmiyetten infaza kadar uzanan dava süreci boyunca tüm aşamalarda kişinin hukuki pozisyonu *reus* olarak tanımlanmaktadır. Kimi zaman Latince tek bir kelimenin Almanca'da (ve İngilizce'de) yarım düzine kavramla karşılanması, diğer bir ifadeyle tek bir kelime ile çok şey ifade edebilme imkânı bulunması, içerik bağlamında, *CC* gibi, görece kendi yazınsal vokabüleri oluşmuş bir alanda (demonoloji) kaleme alınmış metinlerin aktarımında ifade sorunları yaratabiliyor. Bazı soruların çok küçük nüas farkıyla yinelenmesi, bazılarındaki ifade bozuklukları nedeniyle, olabildiğince anlama bağlı kalarak ve yanıtlardan hareket ederek soruları Türkçeleştirmeye çalıştım. Bu nedenlerle, Türkçe çevirilere ilaveten, anlaşılabilirliğe katkı sağlayabileceği düşüncesiyle, yukarıda anılan metinlerin (Almanca, İngilizce ve Latince), Ek (*Appendix*) dâhil 52 maddelik 'İçindekiler' bağlamında hazırlanmış sorular kısmını (*Index – Dubiorum seu Quæstionum huius Libri*) aşağıya aldım.

Avrupa kıtasında yaklaşık 650-700 yıllık bir geçmişe sahip olan demonoloji yazını, Erken Hıristiyanlığın büyük ölçüde Aziz Augustinus tarafından şekillendirilmiş geleneksel demon algısıyla bağlarını hiçbir zaman tam olarak koparamasa da, zaman içinde özgürleşmiş ve *yeni* demon (ve demonik büyü) kavrayışına paralel olarak, Geç Ortaçağ'dan itibaren değişen

⁶¹ Friedrich Spee (1632). *Cautio Criminalis seude processibus contra sagas liber*. Francofurtum. <https://download.digitale-sammlungen.de/pdf/1507122826bsb10393951.pdf> [16 Mayıs 2017]

⁶² Friedrich Spee von Langenfeld (1632). *Cautio Criminalis, or a Book on Witch Trials*. Translated by Marcus Hellyer. Charlottesville ve Londra: University of Virginia Press. (2003).

koşullara ayak uydurmuş, özerk bir kimliğe bürünmüştür. Bu bağlamda müstakil hale gelen *yeni* demonoloji yazınının Latince ile başlayan serüveninde en büyük desteği Roma-Germen İmparatorluğu topraklarında yaşanan gelişmelerden aldığını biliyoruz. En yoğun cadı avlarına sahne olan Almanya toprakları aynı zamanda cadı, büyücü, kâfir ve sapkın gruplar üzerine en yoğun entellektüel aktivite ve birikimin ortaya çıktığı bölgedir. Kuşkusuz bu birikim dilde de, özellikle sözcük dağarcığında, belirgin bir zenginleşmeyi beraberinde getirmiştir. 16. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Hıristiyan-Ortaçağ Latincesi'nin yerel/ulusal diller, farklı lehçeler karşısında üstünlüğünü kaybetmesi ve giderek marjinal hale gelmesi, özellikle Germanistik dünyada cadılık, büyücülük, cinlenme, kâfirlik, sapkınlık, şeytan kültü ve ezoterizm gibi alanlarda, kavram dağarcınının zenginleşmesine neden olacaktır. Kuşkusuz Germen dünyasının Almanca kaleme alınmış soy metinleri kadar, geleneksel halk kültürünün çoğaltılma ve yayılma imkânı bulan eserleri de bu zenginleşmeye katkıda bulunacaktır. Anılan gelişmenin en somut örneği neredeyse 18. yüzyılın ortalarına kadar demonoloji yazınında Latince kaleme alınan eserlerin, kısa sürede Almancaya çevrildikten sonra kazandıkları yaygınlıktır. Kuşkusuz bu süreci besleyen en önemli unsur, Cadı Avı Çağı boyunca kayıtlara geçmiş ve bugün ulaşılabildiğimiz tüm avların, davaların ve soruşturmaların önemli bir bölümünün, verilen kurban sayısının yarıya yakın kısmının Almanca konuşulan coğrafyalarda gerçekleşmiş olmasıdır. Nihayet demonoloji alanında Latince kaleme alınmış metinlerin çağdaş dillere aktarılmasında en az sorunlu *translatio*'nun Almanca'da karşılık bulacağını düşünüyorum. Bu bağlamda çok başarılı olduğunu düşündüğüm Ritter metninin, batı dünyasının kendine özgü 'cadı avı fenomeni'ne uygun düşen bir aktarım olduğunu söyleyebilirim. Yine de eserin retorik yapısı nedeniyle her *dubium* daha sonra verilecek cevaba (*respondeo*) göre kurgulandığı için zaman zaman soruların, metnin (cevapların) içerik zenginliği karşısında zayıf kaldığı görülüyor. Ancak yine de, 52 *dubia*'nın okunduğunda, Spee tarafından *Cautio Criminalis*'de vermek istediği mesajların alınabileceğine inanıyorum.

Spee *Cautio Criminalis*'te yer alan her bir soruya (*dubium*) cevap vermekte ve neden veya nedenlerini (*ratio*) ayrıntılı biçimde açıklamaktadır.⁶³ İlk 7 soruda cadıların ve büyücülerin gerçekte var olup olmadıkları ve işledikleri suçların ağır (istisnai) ceza (*crimen exceptum*) gerektirip

⁶³ Horst, 2008: 98.

gerektirmediğine cevap aranır. 8 ve 9. sorularda dava süreçlerinde uyulması gereken temel kurallar ve prensler ile mahiyetlerindeki memurların sorumlulukları irdelenir. Cadı davalarının masum kurbanları 10-17. sorularda ele alınır ve 13. soruda Matta İncili'nde (13: 24-29) anlatılan buğday tarlasındaki deliceler benzetmesine başvurarak masumların, gerçek suçlulardan ayıklanmasının önemini vurgular. 18. soru daha önce anlatılanların derlenip toparlandığı, hangi sonuçlara ulaşıldığına dair bir özet niteliğindedir. Spee 19. soruda tekrar masumların haksız yere cadılıkla suçlanması durumuna döner ve günah çıkaran rahiplere de uyarılarda bulunarak daha sonraki bölümlerde (sorularda) ayrıntılı biçimde ele alacağı işkence ve muhbirlik konularına giriş yapar. 20-31 sorular tümüyle işkence konusuna ayrılmıştır. İşkencenin sorgulamalarda bir yöntem olarak uygulanmasından vazgeçilmesinin mümkün olup olmadığı, yinelenen işkencenin hukuka ne kadar uygun olduğu gibi doğrudan işkence konusuna yönelik soru(n)lara cevap arar. 31. soru işkence ile bağlantılı olan spesifik bir konuya ayrılmıştır; sorgulanan kadınların işkenceden önce bedenlerindeki tüylerin kesilmesinin anlamlı olup olmadığı irdelenir. 32.-42. sorularda sanığın mahkûmiyetinden infaza kadar uzanan dava süreci mercek altına alınır. Bu sorularda da işkence konusu önemli bir yer tutar: İşkencenin mahkûmiyet kararındaki etkisi kadar işkencenin sanığın yaşam hakkı üzerindeki doğrudan sonuçları da sorgulanır. 43.-50. soruların ağırlık noktasını ihbar mekanizmasının yaygınlık ve gücü, muhbirliğin gerekli olup olmadığı ve muhbirlik kurumunun toplumsal saygınlığı gibi hususlar oluşturur. 51. ve son soru kitabın genel bir özeti niteliğindedir. Kitabın sonunda yer alan Ek (*Appendix*), işkence ve muhbirlikle arzulanan sonuçlara ulaşıp ulaşılamayacağı, İmparator Nero'nun (öl. 68) acımasız Hıristiyan avında şehit düşenler üzerinden anlatılır.

***Cautio Criminalis* ya da Cadı Davaları Sebebiyle Hukuki Düşünceler⁶⁴**

Bu Kitabın Sorularının Listesi

Verzeichnis der Fragen dieses Buches

INDEX – to the Doubts or Questions of this Book

---

⁶⁴ *Cautio Criminalis oder Rechtliches Bedenken wegen der Hexenprozesse.* (Alm.)
Cautio Criminalis, or a Book on Witch Trials. (İng.)
Cautio criminalis seu de processibus contra Sagas Liber. (Lat.)

INDEX – Dubiorum seu Quæstionum huius Libri

- 1T.** Cadılar, büyücüler, iblisler (kötü ruhlar) gerçekten var mıdır?
1D. [*Ob es wirklich Hexen, Zauberinnen oder Unholde gibt?*]
1E. [*Whether witches, hags, or sorcerers really exist.*]
1L. [*An Sagæ, Striges, seu Malefici revera existant.*]
- 2T.** Cadılar ve iblisler (kötü ruhlar) Almanya’da, başka yerlerden daha mı fazladır?
2D. [*Ob es in Deutschland mehr Hexen und Unholde als andersorts gibt?*]
2E. [*Are there many witches or sorcerers in Germany and elsewhere?*]
2L. [*Pluresne Sagæ seu Malefici in Germania sint ac alibi.*]
- 3T.** Cadıların ya da büyücülerin suçu nasıl bir suçtur?
3D. [*Was die Hexerei oder Zauberei für ein Verbrechen ist?*]
3E. [*Of what sort is the witches’ or sorcerers’ crime.*]
3L. [*Quale crimen sit Sagarum seu Maleficorum.*]
- 4T.** Cadılık ağır ceza gerektiren bir suç mudur?
4D. [*Ob die Hexerei zu den Sonderverbrechen gehört?*]
4E. [*Whether this crime is the excepted kind.*]
4L. [*An crimen hoc sit ex genere Exceptorum.*]
- 5T.** Ağır ceza gerektiren suçlara karşı açılan davalar keyfilikle yürütülebilir mi?
5D. [*Ob im Verfahren gegen Sonderverbrechen nach Gutdünken vorgegangen werden darf?*]
5E. [*Whether one may conduct trials arbitrarily in excepted crimes.*]
5L. [*An contra Excepta formare liceat processum pro arbitrio.*]
- 6T.** Alman prenslerin cadılığa karşı ağır yaptırımlar içeren davalar açmaya hakları var mıdır?
6D. [*Ob die deutschen Fürsten recht daran tun, daß sie strenge gegen Hexerei einschreiten?*]
6E. [*Whether the princes of Germany act well when they proceed harshly against witchcraft.*]
6L. [*An bene faciant Principes Germaniæ, cum in crimen Sagarum acriter procedunt.*]
- 7T.** Böyle ağır, baskıcı kurallar/düzenlemeler ile cadılık canavarı yok edilebilir mi ve [veya] başka bir usul/yol mümkün müdür?

7D. [*Ob durch solche scharfen Maßregeln das Hexenunwesen ausgerottet werden kann, und ob das auf andere Weise möglich ist?*]

7E. [*Whether this evil can be adequately extirpated by this harsh method? and whether it can be by any other way?*]

7L. [*An acri hoc medio sat extirpari hoc malum pollit? an alia qua ratione possit?*]

8T. Liderler bu suç söz konusu olduğunda nasıl daha dikkatli bir şekilde davranmalılar?

8D. [*Wie vorsichtig die Fürsten und ihre Beamten im Verfahren gegen die Hexerei sein sollen?*]

8E. [*How cautiously princes should conduct trials in this crime.*]

8L. [*Quam caute Principes in hoc crimine procedere debeant.*]

9T. Prensler kendileri çok az çabalayıp, tüm sorumluluğu kendi memurlarının sırtına yükleyerek vicdanlarını rahatlatabilirler mi?

9D. [*Ob die Fürsten ihr Gewissen genügend entlasten, wenn sie sich selbst nur wenig bemühen und die ganze Arbeit auf ihre Beamten abschieben?*]

9E. [*Whether princes relieve their consciences sufficiently if they show too little concern and assign all responsibility to their officials.*]

9L. [*An Principes sat liberent conscientiam si parum ipsi solliciti curam omnem in Officiales suos rejiciant.*]

10T. Tanrı'nın suçsuzların da (masumların da) cadı davalarında yargılanmasına hiç izin vereceğine inanılabilir mi?

10D. [*Ob zu glauben ist, Gott werde jemals zulassen, daß auch Unschuldige in die Hexenprozesse hineingeraten?*]

10E. [*Whether it is credible that God would ever permit innocent people also to become entangled in these trials.*]

10L. [*An credibile sit Deum permissurum ut aliquando innocentes simul involvantur.*]

11T. Tanrı'nın gerçekten suçsuzların da (masumların da) cadı davalarında yargılanmasına izin verdiğine inanılabilir mi?

11D. [*Ob zu glauben ist, Gott habe tatsächlich schon zugelassen, daß auch Unschuldige in die Hexenprozesse hineingerieten?*]

11E. [*Whether it is credible that he has actually permitted innocent people to become entangled as well*]

11L. [*An credible sit permissum id esse de facto, ut innocentes quoque involutæ sint.*]

12T. Gerçekten çok sayıda suçsuzun (masumun) farkında olmadan cadılığa dâhil edildiği tespit edilebilirse cadılara karşı engizisyonun vazgeçilmeli mi?

12D. [*Ob man also mit der Hexeninquisition aufhören soll, wenn doch feststeht, daß tatsächlich viel Unschuldige mit hineingeraten?*]

12E. [*Whether inquisitions against witches should cease if it is established that many innocent people have actually been entangled in them.*]

12L. [*An cessandum sit ab inquisitione contra Sagas, si constet multas innocentes de facto involvi.*]

13T. Şayet bizim bir kusurumuz olmaksızın masumlar suçlanarak tehlikeye maruz kalırlarsa, suçluların takibinin yapılmaması durumu ortaya çıkar mı?

13D. [*Ob die Verfolgung der Schuldigen selbst dann zu unterbleiben hat, wenn ganz ohne unser Verschulden Unschuldige in Gefahr geraten sollten?*]

13E. [*What if danger threatens innocent people through no fault of my own, whether we should also cease persecuting the guilty.*]

13L. [*Quid si periculum innocentibus imminet sine mea culpa, an adhuc abstinendum à persecutione nocentum.*]

14T. Liderlerin ve önde gelen devlet adamlarının cadılara karşı engizisyonu harekete geçirmeleri sağlanmalı mı?

14D. [*Ob es gut ist, Fürsten und Obrigkeiten zur Hexeninquisition anzutreiben?*]

14E. [*Whether it is benefical to incite princes and rulers into an inquisition against witches.*]

14L. [*An expedit instigare Principes ac Magistratus ad inquisitionem contra Sagas.*]

15T. Prensleri sürekli cadılığa karşı tavır almaya teşvik eden insanlar kimlerdir?

15D. [*Was es im wesentlichen für Leute sind, die immer die Fürsten gegen die Hexen anspornen?*]

15E. [*Who in particular are the people who continually incite the rulers against witches.*]

15L. [*Qui maxime ii sint, qui Magistratum contra Sagas identidem instigant.*]

16T. Masumların tehlikeye maruz kalmaması için cadı davalarında nelerden sakınılmalıdır?

16D. [*Wie man sich bei den Hexenprozessen davor hüten kann, daß Unschuldige in Gefahr geraten?*]

16E. [*How can care be taken in witch trials so that innocent people are not put in danger.*]

16L. [*Qui poßit in Proceßibus contra Sagas caveri ne innocentibus periculum creetur.*]

17T. Cadılık davalarında tutuklulara savunma hakkı verilmesi ve bir avukat tahsisi edilmesi gerekli/zorunlu mudur?

17D. [*Ob man in Fällen von Hexerei den Gefangenen die Verteidigung gestatten und ihnen einen Rechtsbeistand bewilligen soll?*]

17E. [*Whether prisoners in cases of magic should be permitted a defense and grandet a lawyer.*]

17L. [*An captis in causa Magiæ permittenda defensio sit Advocatus cencedendus.*]

18T. Daha önce söylenenlerden hangi sonuçlar çıkartılabilir?

18D. [*Welche Ergebnisse aus dem vorher Gesagten abzuleiten sind?*]

18E. [*What corollaries should one gather from the preceding discussion?*]

18L. [*Quo Corollaria ex proxime dictis colligantur.*]

19T. Cadılıktan dolayı tutuklu olanlar mutlaka suçlu olarak kabul edilmek zorunda mıdır?

19D. [*Ob man diejenigen, die wegen Hexerei gefangen sind, alsbald für unbedingt schuldung halten soll?*]

19E. [*Whether prisoners accused of witchcraft should immediately be presumed to be completely guilty.*]

19L. [*An de captis nomine Maleficii, mox praesumendum sit eas necessario reas esse.*]

20T. İşkence üzerine/hakkında ne söylenebilir/düşünülebilir? İşkencenin suçsuzları da sık sık tehlikeye attığı mümkün müdür?

20D. [*Was von der Folter zu halten ist? Ob es wahrscheinlich ist, daß sie häufig auch für Unschuldige Gefahren birgt?*]

20E. [*What should be thought of tortures, whether they put innocent people in moral and frequent danger.*]

20L. [*Quid de tormentis Sentiendum, an periculum morale frequens innocentibus inducant.*]

21T. Cadılıkla suçlanan birisine çok kez işkence edilmesine müsaade edilmeli midir?

21D. [*Ob ein der Hexerei Beschuldigter mehrmals gefoltert werden darf?*]

21E. [*Whether someone accused of witchcraft may be tortured often.*]

21L. [*An accusata veneficii Saepius torqueri potest.*]

22T. Bugün neden hala birçok hâkim, sanıklar işkencede temize çıksalar (aklansalar) da, onları serbest bırakma konusunda isteksiz davranmaktadır?

22D. [*Warum heute viele Richter die Angeklagten ungern freilassen, auch wenn sie sich in der Folter gereingt haben?*]

22E. [*Why many judges hardly acquit any suspects these days, even if they clear themselves through torture.*]

22L. [*Cur multi Judices hoc tempore ægre reas absolvant, etsi se per torturam purgarunt.*]

23T. İşkence, yeni deliller ortaya konmadan, hangi bahaneler öne sürülerek tekrarlanabilir?

23D. [*Unter welchem vorwand man wohl behaupten kann, die Folter dürfe ohne neu Indizien wiederholt werden?*]

23E. [*Under what pretext does it appear that one may repeat torture without any new evidence.*]

23L. [*Quo praetextu obtineri posse videatur ut liceat tormenta repetere sine novis indiciis.*]

24T. Vicdan sahibi bir hâkim, yeni deliller olmaksızın işkenceyi sürdürebilmek için, kolaylıkla yeni neler bulabilir?

24D. [*Wie ein ängstlicher Richter, der nicht ohne neue Indizien, zu foltern wagt, leicht welche finden kann?*]

24E. [*How a scrupulous judge, who does not dare to torture without any new evidence, can easily find some.*]

24L. [*Quomodo Judex scrupulosus, qui sine novis indiciis torquere non audeat, facile nova indicia reperiat.*]

25T. Sessizlik (sessiz kalma) Büyüsü işkenceye devam etmek için yeni bir delil olabilir mi?

25D. [*Ob der Schweigezauber ein neues Indiz zu weiterer Folterung abgibt?*]

25E. [*Whether the sorcery of silence is new evidence.*]

25L. [*An novum indicium sit Maleficium taciturnitatis.*]

26T. Kötü niyetliler ve cahiller Sessizlik (sessiz kalma) Büyüsü(nün varlığı) için hangi belirtileri ileri sürerler?

26D. [*Welche Anzeichen die Böswilligen und Unwissenden für den Schweigezauber vorzubringen pflügen?*]

26E. [*What is usually alleged by the malicious and ignorant to be signs of the sorcery of silence.*]

26L. [*Quæ signa maleficii taciturnitatis afferi soleant à malitiosis imperitis.*]

27T. İşkence gerçeği gün yüzüne çıkarmak için yararlı bir araç mıdır?

27D. [*Ob die Folter ein taugliches Mittel ist, die Wahrheit an den Tag zu bringen?*]

27E. [*Whether torture is a suitable method for revealing the truth.*]

27L. [*An tortura aptum medium sit ad revelationem veritatis.*]

28T. Sanığın işkencedeki itiraflarının gerçek olarak kabul edilmesi için hangi argümanlar söz konusudur?

28D. [*Welches die Argumente derer sind, die alles als wahr ansehen, was die Angeklagten auf der Folter gestanden haben?*]

28E. [*What are the arguments of those people who immediately think that the things which the accused confess under torture are true.*]

28L. [*Quæ sint argumenta eorum, qui continuo vera putant esse, quæ rei in torturis confessi sunt.*]

29T. İşkence sonuçları itibarıyla yasaklanması gereken bir yöntem midir?

29D. [*Ob die Tortur, da es doch so eine gefährliche Sache mit ihr ist, abgeschafft werden soll?*]

29E. [*Whether torture should be dropped from use, since it is clearly dangerous.*]

29L. [*An tortura, cum adeo periculosa sit ex usu tolli debeat.*]

30T. Cadılara günah çıkarttıranlara verilmek üzere hangi en önemli talimatları sayabiliriz?

30D. [*Welches wir für die wichtigsten Anweisungen halten, die den Hexenbeichtigern zu erteilen sind?*]

30E. [Which lessons above all do we think should be taught to witches' confessors.]

30L. [*Quæ præcipue documenta Confessariis Sagarum tradenda putemus.*]

31T. Kadınların vücudundaki tüylerin işkenceden önce cellâda kestirilmesi uygun mudur?

31D. [*Ob es gut ist, den Weibern vor der Tortur durch den Henker die Haare abscheren zu lassen?*]

31E. [Whether it is proper for the torturer to shave women before torture.]

31L. [*An ante torturam mulieres per lictorem tonderi conveniat.*]

32T. Hangi nedenlerle işkenceye başlanabilir?

32D. [*Aus welchen Gründen man zur Tortur schreiten darf?*]

32E. [For what reasons may one proceed to torture.]

32L. [*Quibus ex causis ad torturam procedere liceat.*]

33T. Her münferit hadisede, hangi belirtilerin tümüyle ispata yönelik deliller olarak görülebileceğine kim hüküm verebilir?

33D. [*Wer zu entscheiden hat, welche Indizen im Einzelfall als annähernd volle Beweise anzusehen sind?*]

33E. [Who is to judge whether evidence is of the kind that can be considered an almost-full proof.]

33L. [*Cujus sit arbitrari quae indicia in specie talia sint ut pro fere plenis probationibus haberi possint.*]

34T. Sağlam, aydınlıca, güvenilir delillere dayanmaksızın, sadece bir söylenti, işkence için yeterli bir neden olabilir mi?

34D. [*Ob ein Gerücht allein, ohne durch andere einleuchtende, zuverlässige Beweismittel geschützt zu sein, ein Indiz für die Tortur abgibt?*]

34E. [Whether rumor alone, unsupported by clear and firm proof, provides sufficient evidence for torture.]

34L. [*An sola fama non aliis claris firmis probationibus suffulta ad torturam indicium det.*]

35T. Günümüzde (hâlihazırda) yetkili makam, herhangi bir kimsenin başvurusu olmaksızın iftiracılar karşı dava açmakla mükellef midir?

35D. [*Ob die Obrigkeit gegenwärtig verpflichtet ist, von sich aus, ohne daß jemand darauf dringt, gegen die Ehrabschneider und Verleumder einzuschreiten?*]

35E. [*Whether rules are obliged at the present time to seriously investigate and punish slanderers and libelers.*]

35L. [*An Magistratus teneantur hoc tempora serio inquirere punire detractores calumniatores.*]

36T. Ağır cezalık ve ispatlanması zor bir suç söz konusu olduğunda ve en azından yasalar gereğince (suç hakkında) doğruluğu sabit görülmüş nazarıyla bakılan bir söylenti varsa, o takdirde sadece işkence kâfi gelebilir mi?

36D. [*Ob ein gesetzmäßig erwiesenes Gerücht wenigstens dann allein zur Tortur ausreicht, wenn es sich um Sonderverbrechen und schwer zu beweisende Vergehen handelt?*]

36E. [*Whether rumor alone is sufficient for torture, at least when the crimes are difficult to prove.*]

36L. [*An tunc saltem sola fama sufficiat ad torturam, cum crimina difficilis probationis sunt.*]

37T. Sıradan davalarda yeterli olmayan genel deliller, ağır cezalık ve gizemli, ispatı zor suçlar için yeterli olabilir mi?

37D. [*Ob im allgemeinen Beweismittel, die bei gewöhnlichen Vergehen nicht ausreichen, bei Sonderverbrechen und heimlichen, schwer nachweisbaren Verbrechen hinreichend sind?*]

37E. [*Whether in general proofs that are not sufficient in common crimes suffice in excepted and occult crimes which are difficult to prove.*]

37L. [*An universim probationines qua in vulgaribus crimenibus non sufficerent, sufficient in Exceptis occultis difficilis probationis.*]

38T. Hukuki normların kesinlikle doğru olmaması nedeniyle gizemli, ispatı zor suçlarda işkencenin diğer suçlara göre daha kolay uygulanmasına izin verilebilir mi?

38D. [*Ob der Rechtssatz überhaupt nicht richtig ist, daß man bei heimlichen, schwer nachbeweisbaren Verbrechen leichter zur Tortur schreiten dürfe als bei anderen?*]

38E. [*Whether the axiom used everywhere that in occult crimes difficult to prove one may move to torture more easily than in other crimes is in no sense true.*]

38L. [*An nullo sensu verum sit axioma passim usurpatum in criminibus occultis difficilis probationis facilius iri posse ad torturam quam in aliis.*]

39T. İşkencede hiçbir şey itiraf etmeyen bir sanık mahkûm edilebilir mi?

39D. [*Ob eine Angeklagte, die auf der Folter nichts gestanden hat, verurteilt werden darf?*]

39E. [*Whether someone who has confessed nothing under torture may be condemned.*]

39L. [*An, quæ nihil in torturis confessæ est, damnari potest.*]

40T. İdam Alanı'nda, verilen ifadenin geri çekilmesi, itiraf edilen suçun inkâr (itiraftan vazgeçilmesi) edilmesi anlamına gelebilir mi?

40D. [*Ob dem auf dem Richtplatz erklärten Widerruf des Schuldbekennnisses irgendeine Bedeutung beizumessen ist?*]

40E. [*Whether a retraction made at the place of execution of a crime previously confessed should be granted any weight.*]

40L. [*An criminis ante confesbi revocatio facta in loco supplicii alicujus momenti habenda sit.*]

41T. Hücresinde ölü bulunan sanığın durumu nasıl değerlendirilmelidir?

41D. [*Was man von den Angeklagten halten soll, die im Kerker tot aufgefunden werden?*]

41E. [*What is to be presumed about women who are found dead in prisons.*]

41L. [*Quid praesumendum circa eas quae in carceribus mortuae reperiuntur.*]

42T. Ne zaman gönül rahatlığıyla, hücresinde ölü bulunanın kendi eliyle yaşamına son verdiği ya da şeytan tarafından boğulduğuna karar verilebilir?

42D. [*Wann man mit gutem Gewissen annehmen darf, ein im Kerker aufgefundener Toter sei von eigener Hand oder vom Teufel erdrosselt?*]

42E. [*When it may be judged in good conscience that a corpse has been strangled by itself or by the devil.*]

42L. [*Quando tuta conscientia judicari possit repertum cadaver à se ipso vel Dæmone jugulatum esse.*]

43T. (Bedende görülen) cadılık emarelerinden hareketle işkenceye veya mahkûmiyete karar verilebilir mi?

43D. [*Von den Hexenmalen, ob sie ein Indiz zur Folterung und zur Verurteilung abgeben?*]

43E. [*What should be thought about stigmata; whether they are a valid sigh for recognizing witches.*]

43L. [*Quid sentiendum de stigmatibus, an ea probum signum sint ad Sagas agnoscendas.*]

44T. Cadılık suçunda işbirlikçilerin muhbirliğine itibar etmek mümkün müdür?

44D. [*Ob beim Verbrechen der Hexerei auf die Denunziationen Mitschuldiger viel zu geben ist?*]

44E. [*Whether much should be made of denunciations of accomplices in the crime of magic.*]

44L. [*An magni faciendae sint denunciationes complicum in crimine Magiæ.*]

45T. Muhbirlikte, hiç olmasa muhbirlerin nedamet getirmeleriyle ortaya çıkan pişmanlıklarına inanılmalı mıdır?

45D. [*Ob man den Denunziationen nicht wenigstens um der Reue der Denunziantinnen willen glauben soll?*]

45E. [*Whether denunciations should at least be believed because of the denouncers' repentance.*]

45L. [*An saltem denunciationibus credi debeat ab denunciantium pœnitentiam.*]

46T. Şayet muhbirlerin dürüstçe ikrarda buldukları ve gerçeği söyledikleri kesin olarak ortaya konursa, en azından (bu) ihbarlara inanılmak zorunluluğu ortaya çıkar mı?

46D. [*Ob man den Denunziationen wenigstens dann glauben soll, wenn es unfehlbar sicher ist, daß die Denunziantinnen sich ehrlich bekehrt haben und die Wahrheit sagen wollen?*]

46E. [*Whether denouncers should at least be believed if it is infallibly certain that they have truly repented and want to say the truth.*]

46L. [*An saltem denunciantibus credi debeat si infallibiliter certum sit vere conversas esse verum dicere velle.*]

47T. Şeytan, cadıların sabbatına katılan masumların (yaşadığı) bir sanrı olabilir mi?

47D. [*Ob der Teufel die Anwesenheit Unschuldiger auf den Hexensabbaten vorspiegeln kann?*]

47E. [*Whether the devil can represent innocent people at witches sabbaths.*]

47L. [*An Dæmon in conventibus Sagarum repræsentare poßit innocentes.*]

48T. Şeytanın, Cadıların Sabbatı'nda masumlara görülemeyeceğini ispatlamak için hangi argümanlar öne sürülebilir?

48D. [*Welches die Argumente derer sind, die zu beweisen suchen, daß der Teufel auf dem Hexensabbat keine Unschuldigen erscheinen lassen könne noch wolle?*]

48E. [*What are the arguments of those who say that the devil cannot represent innocent people at dances.*]

48L. [*Quæ sint argumenta eorum qui ajunt Daemonem non possen in tripudiis repræsentare innocentes.*]

49T. Cadıların ihbar edilmesinde hangi argümanlar muteber görülebilir ve bu argümanların ihbar edilene işkence yapılması için yeterli olduğu iddia edilebilir.

49D. [*Welches die Argumente derer sind, die meinen, man müsse den Denunziationen der Hexen Glauben schenken, und behaupten, sie seien ausreichend, die Denunzierten daraufhin zu foltern?*]

49E. [*What are the arguments of those who consider denunciations by witches to be completely trustworthy, and say they suffice for torturing those denounced.*]

49L. [*Quæ sint argumenta eorum qui denunciationibus sagarum omnino fidem habendam esse volunt, ac sufficere ajunt ad denunciatas torquendas.*]

50T. Bir hâkim endişesi olmadan (kendinden emin), ihbarları geçersiz sayan görüş ile ona büyük önem atfeden görüşlerin her ikisini de benimseyebilir mi?

50D. [*Ob ein Richter sich unbesorgt eine der beiden Meinungen zu eigen machen kann, die unsrige, die die Denunziationen mißachtet, oder die der anderen, die ihnen große Bedeutung beimißt?*]

50E. [*Whether a judge can safely embrace either opinion: those people's who reject denunciations or those who think much of them.*]

50L. [*An Judex alterutram sententiam secure amplecti poßit, seu illorum que contemnit, seu aliorum que magnifacit denunciationses .*]

51T. Çok sayıda cadı davasında mutad sürecin nasıl görüldüğüne kısa bir genel değerlendirme, saygıdeğer İmparatorun bunları öğrendiğinde ve Alman halkının bunları itinalı biçimde gözlemleyebildiğinde, değerli olacaktır.

51D. [*Wie eine kurze Übersicht des heutzutage bei vielen im Hexenprozesse gebräuchlichen verfahrens aussieht, die es wert wäre, daß der verehrungswürdige Kaiser sie kennenlernte und das deutsche Volk sie sorgfältig betrachtete?*]

51E. [*What is a brief summary of the method used by many judges in witch trials today, fitting for the noble emperor to comprehend and Germany to study.*]

51L. [*Quo sit brevis suma methodus Processuum contra sagas hodie apud multos in usu, digna quam Divus Caesar intelligat, germania consideret.*]

Ek: İşkence ve Muhbirlikle Hedeflenen Nedir?

[*Anhang: Was Folter und Denunziationen vermögen?*]

[*Appendix: What can tortures and denunciations achieve.*]

[*Appendix, Quid poßint tortura denunciationes.*]

Sonuç Yerine

Kıta Avrupası'nda cadı avlarına karşı muhalif tutumun 16. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yükselişe geçtiğini ve cadı avlarının zirve noktasına ulaştığı yaklaşık elli yıllık süre boyunca önemli kazanımların elde edildiğini söyleyebiliriz. Nettesheimli Agripa ile başlayan bu sürecin zirve noktasını 1631 yılında yayımlanan *Cautio Criminalis* ile Cizvit teolog Friedrich Spee oluşturacaktır. Her ne kadar Spee'den önce ve sonra Adam Tanner, Herman Witekind, Johann Matthäus Meyfart, Cornelius Loos, Christian Thomasius gibi isimler muhalefetleriyle av yandaşlarının huzurunu kaçırarak çıkışlarda bulunsalar da hiç birinin Spee kadar kalıcı etki bıraktığını söylenemez. Cizvit bir ruhban mensubu olarak Spee'nin en önemli farkı cadılığın varlık nedenini sorgulamaktan çok, görülen davaların Hıristiyan etiğine aykırılığını ve biçim ve usul açısından hukuka uygun olmadığını tartışmaya açmasıdır. Günümüzden bakıldığında, kuşkusuz Spee'nin bu girişimi yeterli, dahası anlamlı gelmeyebilir. Ancak toplumun her kesiminden, farklı sosyal statüden yaşlı, genç, çocuk, kadın, erkek farkı gözetilmeksizin çok sayıda insanın

sadece asılsız ihbarlarla soruşturulduğu, gözaltına alınarak sorgulandığı, işkence altında itirafa zorlandığı ve çoğunlukla mahkûm edildiği bir dönemde, Spee'nin av karşıtılığını dayandırdığı gerekçe daha fazla önem kazanmakta, dikkate değer hale gelmektedir. Spee'yi diğer cadı avı karşıtılarından farklı kılan temel unsur, 'ne ile niçin mücadele edilmesi gerektiğini erken fark etmesi ve aldığı kararlar, yaşadığı dönemde cesaret gerektiren, doğru bir tercihte bulunmuş olmasıydı' denebilir. Spee, insanların bilinçaltına kadar sızmış, demonoloji yazınıyla birer fenomen haline getirilmiş cadı, büyücü, falcı, şeytan korkularından bugünden yarına kurtulabilmelerinin mümkün olmadığını farkındaydı. Ancak mevcut koşullarda, yaşamını tehlikeye atarak, tüm dava sürecine hâkim olan usulsüzlüklerin nasıl hukuki normalara uygun hale getirilebileceğini göstermiş ve yaptığı çağrı ile süreçte yer alan tüm kesimleri uyarma görevini üstlenmiştir. Friedrich Spee, cadılık-büyücülük gibi Hıristiyanlık dünyasında çok büyük önem atfedilen ve 15. yüzyıldan itibaren toplumsal yaşamı tehdit eden bir olgunun dayattığı zorbalıklara karşı tek silahın her ne olursa olsun hukuka uygunluğun sağlanması olduğunu ve süreçte dahlî olan tüm kesimlerde farkındalık yaratmanın önemini en erken anlayabilmiş kişidir. Sonuç itibarıyla; suçsuzluk karinesi, cadılığın ağır ceza gerektiren bir fiil olmaktan çıkarılması, sorgulamalarda işkencenin sonlandırılması, savunma hakkı, hâkim bağımsızlığı ve tutukluluk döneminde insani koşulların sağlanması gibi konularda öncülük eden Spee'yi çağının ilk 'insan hakları savunucusu' olarak kabul etmek yanlış olmayacaktır.

Birincil Kaynakça

Friedrich Spee (1632). *Cautio Criminalis oder Rechtliche Bedenken wegen der Hexenprozesse*. 1632 tarihli Latince [*Cautio Criminalis Seu de Processibus Contra Sagas Liber*] ikinci baskısından çeviren ve yayına hazırlayan Joachim-Friedrich Ritter. Münih: dtv. (2000).

- Ritter, Joachim-Friedrich (2000): Giriş (VII-XXXIII) (*Einleitung*).

- Franz, Gunther (2000): 1632 Tarihli Köln Baskısı'nın Sırrı Üzerine Son Söz (303-308) (*Das Geheimnis um den Druck der Cautio Criminalis in Köln 1632*).

Friedrich Spee von Langenfeld (1632). *Cautio Criminalis, or a Book on Witch Trials*. Translated by Marcus Hellyer. Charlottesville ve Londra: University of Virginia Press. (2003).

Friedrich Spee (1632). *Cautio Criminalis seu de processibus contra sagas liber*. Francofurtum. <https://download.digitale-sammlungen.de/pdf/1507122826bsb10393951.pdf> [16 Mayıs 2017]

Christian Thomasius (1701/1712). *Vom Laster der Zauberei (De Crimine Magiae) – Über die Hexenprozesse (Processus Inquisitorii contra Sagas)*. Münih: dtv (1987). (2. bs). Herausgegeben, überarbeitet und mit einer Einleitung versehen vom Rolf Lieberwirth.

Behringer, W. (Ed.) (2001). *Hexen und Hexenprozesse in Deutschland*. 5. bs. Münih: dtv.

Soldan – Hepe (1999). *Geschichte der Hexenprozesse*. (Neu Bearbeitet und Herausgeben von Max Bauer: Band I+II). Köln: Parkland.

Miesen, K.-J. (1995). *Friedrich Spee – Pater, Dichter, Hexen-Anwalt*. Wiesbaden: Panorama.

İkincil kaynakça

Akın, H. (2014). Johann Weyer ve Melankolik Cadılar. (391-414). *Tarih Okulu Dergisi*, 7/XX.

_____. (2105). *Ortaçağ Avrupası'nda Cadılar ve Cadı Avı*. (3. bs.) Ankara: Phoenix Yayınevi.

Allmendinger, J. (2001). Aufklärungsschriften gegen die Hexenverfolgung (298-314). *Hexentribunal – Beiträge zu einem historischen Phänomen zwischen Recht und Religion*. C. Becker, G. Riedl ve V.P. Voss (Ed.). Augsburg: Sankt Ulrich.

Ankarloo, B. – Clark, S. (1999). *Witchcraft and Magic in Europa – The Eighteenth and Nineteenth Centuries*. Pennsylvania: University of Pennsylvania Press.

Bailey, M. D. (2003). *Historical Dictionary of Witchcraft*. Lanham-Oxford: The Scarecrow Press.

Baroja, J. C. (1967). *Die Hexen und ihre Welt*. Stuttgart: Ernst Klett.

Behringer, W. (1987). Meinungsbildende Befürworter und Gegner der Hexenverfolgung (15. bis 18. Jahrhundert). (219-237). *Hexen und Zauber. Die große Verfolgung. Ein europäisches Phänomen in der Steiermark. Mit einem Katalog zur Steirischen Landesausstellung auf der Riegersburg*. H. Valentisch - I. Schwarzkogler (Ed.). Graz: Leykam.

_____ (1988). *Hexenverfolgung in Bayern – Volksmagie, Glaubenseifer und Staatsräson in der Frühen Neuzeit*. Münih: R. Oldenburg Verlag.

_____ (1991). *Von Adam Tanner zu Friedrich Spee – Die Entwicklung einer Argumentationsstrategie (1590-1630) vor dem Hintergrund zeitgenössischer gesellschaftlicher Konflikte*. Der Beitrag basiert auf einem Vortrag anlässlich der Veranstaltung “Wissenschaftliches Symposium zu Friedrich Spee”, die im Rahmen der gedenkenwochen “400 Jahre Friedrich Spee 1591-1991” http://gul.echter.de/component/docman/doc_download/3296-65-1992-2-105-121-behringer-0.html. [16 Ocak 2017]

_____ (1995). Sozialgeschichte und Hexenverfolgung – Überlegung auf der Grundlage einer quantifizierenden Regionalstudie (321-345). *Hexenverfolgung - Beiträge zur Forschung – unter besonderer Berücksichtigung des südwestdeutschen Raumes*. S. Lorenz – D. R. Bauer (Ed.). Würzburg: Königshausen&Neumann.

_____ (1998). *Hexen – Glaube Verfolgung Vermarktung*. Münih: Verlag C. H. Beck.

Bever, E. (2008). *The Realities of Witchcraft and Popular Magic in Early Modern Europa – Cultur, Cognition, and Everyday Life*. New York: Palgrave-Macmillan.

Brackert H. (1977). >Unglückliche, was hast du gehofft?< Zu den Hexenbüchern des 15. Bis 17. Jahrhunderts (131-187). *Aus der Zeit der Verzweiflung – Zur Genese und Aktualität des Hexenbildes*. G. Becker, S. Bovenschen (Ed.). Frankfurt am Main: Suhrkamp.

Briggs, R. (1998). *Die Hexenmacher – Geschichte der Hexenverfolgung in Europa und der Neuen Welt*. Berlin: Argon Verlag.

Clark, S. (1992). Glaube und Skepsis in der deutschen Hexenliteratur von Johann Weyer bis Friedrich Spee (15-33) *Vom Unfug des Hexen-Processes – Gegegner der Hexenverfolgungen von Johann Weyer bis Friedrich Spee*. H. Lehmann – O. Ulbricht (Ed.). Wiesbaden: Harrassowitz.

_____. *Thinking with Demons – The Idea of witchcraft in early modern Europa*. [Dijital Sürüm] Oxford-New York: Oxford University Press.

Conrad, A. (1996). Hexen und Heilige in Köln. Zum Entstehungshorizont von Friedrich Spees Guldinem Tugend-Buch (135-152-100). *Spee-Jahrbuch*. (3. Jahrgang). Spee-Jahrbücher Online. [Herausgegeben

von der Arbeitsgemeinschaft der Friedrich-Spee-Gesellschaften Düsseldorf und Trier.]

<https://www.historicum.net/themen/hexenforschung/spee-jahrbuecher/>

[15 Mayıs 2017]

Decker, R. (1996). Die *Cautio Criminalis* und die Hexenprozeßordnung der römischen Inquisition im Vergleich (89-100). *Spee-Jahrbuch*. (3. Jahrgang). Spee-Jahrbücher Online. [Herausgegeben von der Arbeitsgemeinschaft der Friedrich-Spee-Gesellschaften Düsseldorf und Trier.]

<https://www.historicum.net/themen/hexenforschung/spee-jahrbuecher/>

[13 Mayıs 2017]

Dillinger, J. (2000). Kritik üben, ohne zuständig zu sein: Zwei Jesuiten und die Hexenprozesse. *Imprimatur: Nachrichten und kritische Meinungen aus der Katholischen Kirche*, 33(2000), (170-173). [http://saardok.sulb.uni-saarland.de/jspview/archive/frei/c6abd6fa-64b6-46f0-b595-c60ed4857856/0/www.phil.uni-](http://saardok.sulb.uni-saarland.de/jspview/archive/frei/c6abd6fa-64b6-46f0-b595-c60ed4857856/0/www.phil.uni-sb.de/projekte/imprimatur/2000/imp000404.html)

[sb.de/projekte/imprimatur/2000/imp000404.html](http://saardok.sulb.uni-saarland.de/jspview/archive/frei/c6abd6fa-64b6-46f0-b595-c60ed4857856/0/www.phil.uni-sb.de/projekte/imprimatur/2000/imp000404.html) [26 Temmuz 2002]

Eicheldinger, M. (1994). Friedrich Spees geistliches Arkadien. Funktion und Gestaltung der schärferlichen Motivik in der *Trutz-Nachtigal* (21-23). *Spee-Jahrbuch*. (1. Jahrgang). Spee-Jahrbücher Online. [Herausgegeben von der Arbeitsgemeinschaft der Friedrich-Spee-Gesellschaften Düsseldorf und Trier.]

<https://www.historicum.net/themen/hexenforschung/spee-jahrbuecher/>

[10 Nisan 2017]

Embach, M. (1993). Der wissenschaftliche Ertrag des Friedrich-Spee-Gedankenjahres 1991 – ein Rückblick (215-234). *Trier Theologische Zeitschrift – Pastor Bonus* 102. Jahrgang. Trier: Paulinus Verlag.

Finger, H. (2008). Friedrich Spees Herkunft und Name – Die Familie Spee, die Linie Spee von Langenfeld und die Spee in Kaiserswerth (13-28). *Friedrich Spee – Priester, Mahner und Poet (1591-1635); Eine Ausstellung der Diözesan- und Dombibliothek Köln im Zusammenarbeit mit der Friedrich-Spee-Gesellschaft Düsseldorf*. Heinz Finger (Ed.)

Franz, G. (2008a). Friedrich Spee – Glaubenzeuge in trotstloser Zeit (43-54). *Friedrich Spee – Priester, Mahner und Poet (1591-1635); Eine Ausstellung der Diözesan- und Dombibliothek Köln im Zusammenarbeit mit der Friedrich-Spee-Gesellschaft Düsseldorf*. Heinz Finger (Ed.)

Franz, G. (2008b). Christliche Obrigkeit, Staat und Menschenrechte bei Friedrich Spee (111-130). *Friedrich Spee – Priester, Mahner und Poet (1591-1635); Eine Ausstellung der Diözesan- und Dombibliothek Köln im Zusammenarbeit mit der Friedrich-Spee-Gesellschaft Düsseldorf*. Heinz Finger (Ed.)

Gloger, B. – Zöllner, W. (1984). *Teufelsglaube und Hexenwahn*. Viyana-Köln: Böhlau.

Groß, K. (2008). Spee und Leibniz – Ein Kurzer Überblick (131-140). *Friedrich Spee – Priester, Mahner und Poet (1591-1635); Eine Ausstellung der Diözesan- und Dombibliothek Köln im Zusammenarbeit mit der Friedrich-Spee-Gesellschaft Düsseldorf*. Heinz Finger (Ed.)

Helbing, F. (1910). *Die Tortur – Geschichte der Folter im Kriminalverfahren aller Völker und Zeiten. Zwei Teile in einem Bande. Erster Teil: Vom Altertum bis zur Reformation; Zwieter Teil: Von der reformation bis zur Gegenwart*. Verlegt bei Dr. P. Langenscheidt Gross-Lichterwelde-Ost. [Reprint für Weltbild Verlag GmbH, Augsburg 1999]

Horst, H. (2008). Hexenverfolgungen und Gegner des Hexenwahns im Rheinland (55-110). *Friedrich Spee – Priester, Mahner und Poet (1591-1635); Eine Ausstellung der Diözesan- und Dombibliothek Köln im Zusammenarbeit mit der Friedrich-Spee-Gesellschaft Düsseldorf*. Heinz Finger (Ed.)

Kern, U. (2008). Friedrich Spee und der Jesuitorden (29-42). *Friedrich Spee – Priester, Mahner und Poet (1591-1635); Eine Ausstellung der Diözesan- und Dombibliothek Köln im Zusammenarbeit mit der Friedrich-Spee-Gesellschaft Düsseldorf*. Heinz Finger (Ed.)

Kleemann, N (2008). *Friedrich Spee: Cautio Criminalis (1631). Entstehung, zeitlicher Hintergrund, Wirkung*. <https://www.historic.net/purl/b7zya/> [25 Mayıs 2016]

Lehmann, H. (1995). Hintergrund und Ursachen des Höhepunktes der europäischen Hexenverfolgung in den Jahrzehnten um 1600 (359-373). *Hexenverfolgung - Beiträge zur Forschung – unter besonderer Berücksichtigung des südwestdeutschen Raumes*. S. Lorenz – D. R. Bauer (Ed.). Würzburg: Königshausen&Neumann.

Lehmann, H. – Ulbricht, O. (1992). Motive und Argumente von Gegnern der Hexenverfolgung von Weyer bis Spee (1-14) *Vom Unfug des*

Hexen-Processes – Gegegner der Hexenverfolgungen von Johann Weyer bis Friedrich Spee. H. Lehmann – O. Ulbricht (Ed.). Wiesbaden: Harrassowitz.

Levack, B. P. (Ed.) (2004). *Friedrich Spee: A Condemnation of Torture, 1631 (145-153)*. *Witchcraft Sourcebook*. New York: Routledge.

Novy, T. (2014). *Spee, Friedrich, Lexikon zur Geschichte der Hexenverfolgung*. (Ed.) G. Gersmann, K. Moller ve J.-M. Schmidt. <https://www.historicum.net/purl/45zu6/> [10 Ağustos 2017]

Riezler, S. (1896). *Geschichte der Hexenprozesse in Bayern – Im Lichte der allgemeinen Entwicklung dargestellt*. Stuttgart: Verlag der J. G. Cotta'schen Buchhandlung.

Schäfer-Burmeister, Gudrun (2006). *Friedrich Spee und Christiana von Schweden*.

<https://www.historicum.net/themen/hexenforschung/thementexte/magisterarbeiten/artikel/gegner-der-hexe/> . [28 Eylül 2014]

Schormann, G. (1996). *Hexenprozesse in Deutschland*. (3. bs.). Göttingen: Vandenhoeck&Ruprecht.

Schweigart, E. (2001). *Gegner und Befürworter des Hexenprozesses (315-332)*. *Hexentribunal – Beiträge zu einem historischen Phänomen zwischen Recht und Religion*. C. Becker, G. Riedl ve V.P. Voss (Ed.). Augsburg: Sankt Ulrich.

Trevor-Roper, H. R. (1978). *Der europäische Hexenwahn des 16. und 17. Jahrhundert (188-234)*. *Die Hexen der Neuzeit – Studien zur Sozialgeschichte eines kulturellen Deutungsmuster*. C. Honneger (Ed.). Frankfurt am Main: 1978.

Weiers, K. H. (1995). *Gliederung und Aufbau von Spees Trutz-Nachtigal (39-66)*. *Spee-Jahrbuch*. (2. Jahrgang). *Spee-Jahrbücher Online*. [Herausgegeben von der Arbeitsgemeinschaft der Friedrich-Spee-Gesellschaften Düsseldorf und Trier.]

<https://www.historicum.net/themen/hexenforschung/spee-jahrbuecher/>
[30 Mayıs 2017]

Wichert-Schulze-Gahmen, T. (2008). *Geistliche Gesänge Friedrich Spees als Kirchenlied und im Zyklus Trutznachtigal (163-170)*. *Friedrich Spee – Priester, Mahner und Poet (1591-1635); Eine Ausstellung der Diözesan- und Dombibliothek Köln im Zusammenarbeit mit der Friedrich-Spee-Gesellschaft Düsseldorf*. Heinz Finger (Ed.)

Cadı Avı Karşıtı Yazının Zirvesinde: Friedrich Spee ve Cautio Criminalis

Wolf, H.- J. (1995). *Geschichte der Hexenprozesse*. Erlensee: EFB Verlag.

_____. (1998). *Sünden der Kirche*. Hamburg: Nikol Verlag.

Ek: Seçilmiş Bazı Cadı Avı Yandaşları (Y) ve Karşıtları (K) (16-18. yy.)

16. Yüzyıl			
<u>Yazar</u>	<u>İkamet</u>⁶⁵	<u>Kısa Eser Unvanı</u>	
<u>Tarih</u>⁶⁶	<u>Y/K</u>	<u>Mezhep</u>	
J. Weyer	Düsseldorf	<i>De Praestigiis daemonum</i>	1563L
K	Ev. Lut.		
J. Bodin	Paris	<i>Démonomanie de Sorciers</i>	1581L
Y	Katolik		
J. von Ewich	Bremen	<i>De sagarum natura, arte.</i>	
1584L	K	Reform.	
H. Witekind	Heidelberg	<i>Christliche bedencken</i>	
1585D	K	Ev. Lut.	
P. Binsfeld	Trier	<i>Tractatus de confessionibus</i>	
1589L	Y	Katolik	
C. Loos	Trier	<i>De vera et falsa magica</i>	
1591L	K	Katolik	
J. Godelmann	Dresden	<i>De magis, veneficiis et.</i>	
1591L	K	Ev. Lut.	
A. Praetorius	Laudenbach	<i>Gründlicher Bericht von.</i>	
1598A	K	Reform.	
M. Delrio	Hollanda	<i>Disquisitionum magicarum</i>	
1599L	Y	Katolik	
17./18. Yüzyıl			
A. Tanner	Innsbruck	<i>Universalis Theologia sch.</i>	
1627L	K	Katolik	
P. Ostermann	Köln	<i>Commentarius iuridic.</i>	
1629L	Y	Katolik	
F. Spee	Trier	<i>Cautio Criminalis</i>	
1631L	K	Katolik	

⁶⁵ Yayın tarihinde yazarın ikamet ettiği kent.

⁶⁶ Latince (L) veya Almanca (D) olarak eserin ilk baskı tarihi. Ancak, Jean Bodin'in *Démonomanie de Sorciers*'i (1581) gibi bazı eserler her iki dilde de aynı yıl içinde yayımlanmıştır.

Cadı Avı Karşıtı Yazının Zirvesinde: Friedrich Spee ve Cautio Criminalis

H. Schultheiß 1634D	Köln Y	<i>Eine Außführliche Inst.</i> Katolik
J. M. Meyfart 1636L	Kulmbach K	<i>Apologia principum, in qua</i> Ev. Lut.
B. Carpzow 1635L	Leipzig Y	<i>Practica nova rerum crimi.</i> Ev. Lut.
M. Goldast 1661D	Bremen Y	<i>Rechtliches Bedencken.</i> Ev. Lut.
J. Praetorius 1669D	Leipzig Y	<i>Blocks-Berg-Verrichtung.</i> Ev. Lut.
J. Frommann 1675L	Coburg Y	<i>Tractatus de fascinatione.</i> Ev. Lut.
C. Thomasius 1704D	Halle K	<i>Vom Laster der Zauberei</i> Ev. Lut.